

VEREENIGING HANDELSRECHT

1918-1993

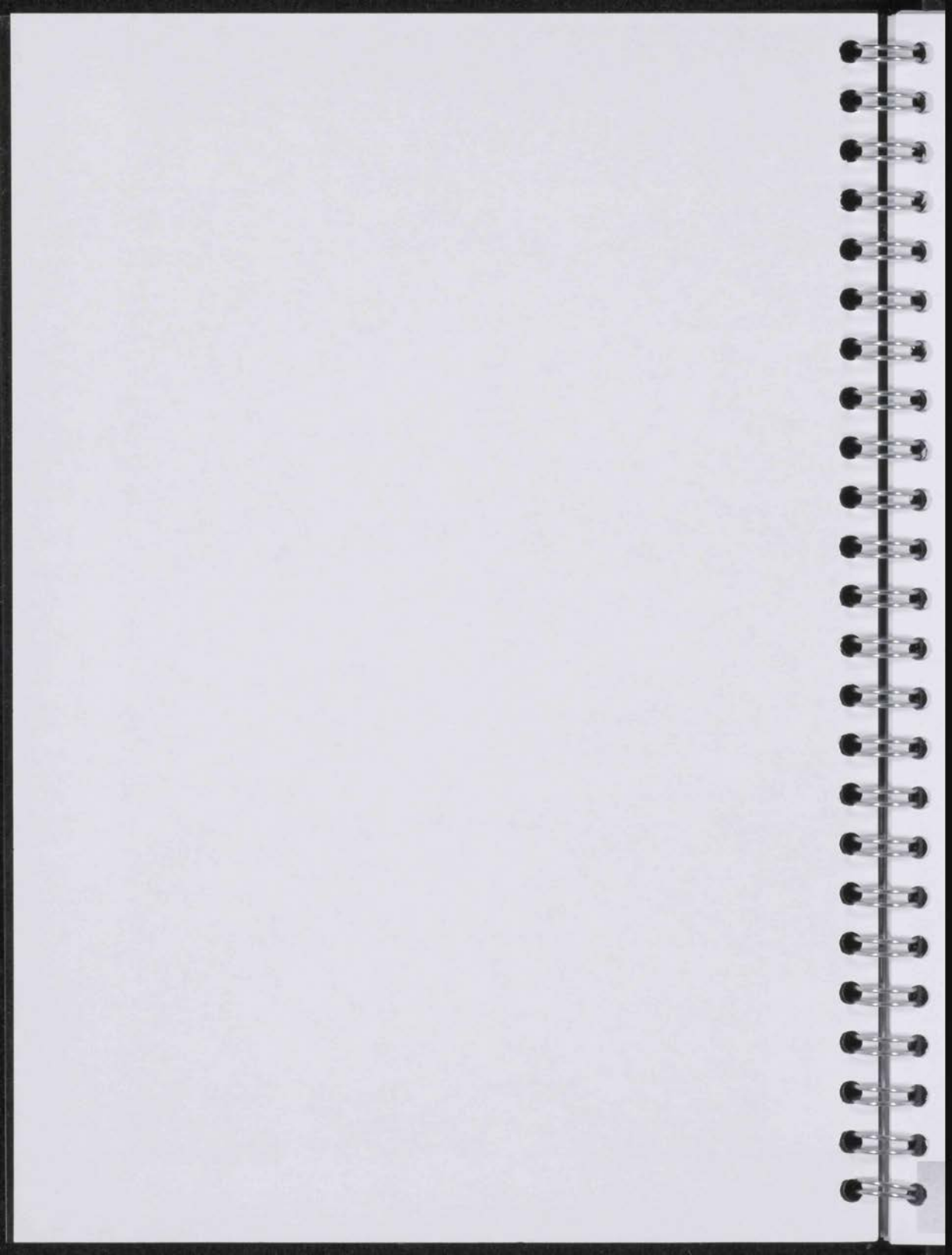
MR. C.J.H. JANSEN

UA

033

312

W.E.J. Tjeenk Willink Zwolle

VEREENIGING HANDELSRECHT

A. Hardenberg
24 juni 1993

VEREENIGING HANDELSRECHT

1918-1993

MR. C.J.H. JANSEN

W.E.J. Tjeenk Willink Zwolle 1993

Het onderhavige boekje is uitgegeven ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de Vereniging Handelsrecht. Het eerste exemplaar is uitgereikt op de algemene ledenvergadering van 23 april 1993 in de Aula van de Rijksuniversiteit Utrecht, de alma mater van de oprichter van de Vereniging, W.L.P.A. Molengraaff (1858-1931).

A 003484624

VOORWOORD

De Vereeniging Handelsrecht heeft een indrukwekkende leeftijd bereikt; zij bestaat op 16 april 1993 vijf en zeventig jaren. Er is genoeg aanleiding om aan dit lustrum van onze Vereeniging, met opzet in de huidige statuten nog steeds met dubbel e geschreven om haar eerbiedwaardige ouderdom tot uitdrukking te brengen, thans eens bijzondere aandacht te besteden. Het eerste lustrum, het 25-jarig bestaan viel in de oorlogsjaren; het tweede lustrum ging in 1968 voorbij zonder bijzondere feestelijkheden, waarschijnlijk omdat de Vereeniging zich toen bevond in de altijd moeilijke periode van de overgangsjaren.

Voldoende bekend is dat W.L.P.A. Molengraaff in 1918, binnen een jaar na zijn aftreden als hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, het initiatief nam tot de oprichting van de Vereeniging. Het leek ons daarom passend om de lustrumvergadering te houden in de Aula van de Universiteit waaraan Molengraaff zoveel jaren zijn beste krachten heeft gegeven. En om als thema van de lustrumvergadering een onderwerp te kiezen dat naast zoveel andere de liefde had van Molengraaff. Het thema luidt: Het faillissement in de tijd van Molengraaff en nu; prof. B. Wachter, oud-voorzitter van de Vereeniging, en vier preadviseurs werken dit thema nader uit ter voorbereiding van de beraadslagingen.

Het bestuur vond dit nog niet voldoende. Wij moeten immers het verleden koesteren om daaruit weer de nodige inspiratie te kunnen putten voor de toekomst. Daarom verzochten wij aan mr. C.J.H. Jansen, UHD aan de Rijksuniversiteit te Groningen die meerdere publicaties over rechtsgeschiedenis op zijn naam heeft staan, om de historie en lotgevallen van onze Vereeniging te beschrijven voor een lustrumuitgave die ter beschikking zou worden gesteld van onze leden. De heer Jansen heeft zich van deze taak die hij tot onze vreugde op zich wilde nemen, zeer goed gekweten. Het resultaat van zijn arbeid ligt thans voor ons. Zijn verhandeling die drie perioden onderscheidt: 1918–1945, 1946–1969, en 1970–heden, laat zien dat het leven van de Vereeniging hoogtepunten doch ook dieptepunten heeft gekend, maar dat aan haar levensvatbaarheid op dit moment niet behoefte te worden getwijfeld. Hebben de activiteiten van de Vereeniging zich aanvankelijk vooral

geuit in zogenaamde vlugschriften, gericht aan onder meer de leden van de Staten-Generaal teneinde verbeteringen in de wetgeving te bereiken, later legde men zich toe op het doen uitbrengen van uitvoerige rapporten en preadviezen, ook maar niet alleen met betrekking tot wetgevingsvoorstellen of wenselijke wetswijzigingen. De doelomschrijving van de Vereeniging die in 1918 was geformuleerd als: 'het verkrijgen van een handelswetgeving, welke aan de eischen der tegenwoordige samenleving voldoet', werd dan ook in 1976 verruimd. Zij luidt thans: het bevorderen van de belangstelling voor en de kennis van het handelsrecht en de andere gedeelten van het recht die voor het economisch leven van belang zijn, *alsmede* het bevorderen van een wetgeving welke op die terreinen aan de eisen der samenleving voldoet.

In de statutaire opsomming van de middelen waarmee de Vereeniging dit doel tracht te bereiken, is echter het element 'het richten van vertogen tot de overheid' behouden gebleven. Gelukkig maar, want eind 1984 kon aan de Minister van Justitie door ons bestuur worden aangeboden een rapport van een op initiatief van de Vereeniging ingestelde commissie over het insolventierecht (ten vervolge op in 1983 uitgebrachte preadviezen over de in haar continuïteit bedreigde onderneming), dat in ieder geval de voornaamste punten die aandacht behoeften, duidelijk naar voren bracht en de nodige bouwstenen leverde voor latere wetgevende arbeid. Indien alle adviesraden en adviescommissies van de regering werkelijk worden opgeheven, zal aan vertogen van verenigingen als de onze ook meer behoefte gaan ontstaan.

Men kan zich afvragen of het voortbestaan van een vereniging 'Handelsrecht' nog wel gerechtvaardigd is in een tijd dat het klassieke handelsrecht zijn formele, door de wet bepaalde identiteit aan het verliezen is. Een door Molengraaff geïnspireerd vlugschrift voor onze Vereeniging heeft mede bijgedragen tot het afschaffen in onze wetgeving in 1934 van de begrippen daden van koophandel en kooplieden.

Wanneer het nieuwe BW in zijn geheel van kracht is geworden, zal in ons privaatrecht de laatste duidelijk tastbare herinnering aan *deze* eigen identiteit van het handelsrecht zijn uitgewist. Niettemin blijft het naar mijn overtuiging uitermate zinvol het handelsrecht als te onderscheiden materie te benaderen en te bestuderen, al is het alleen maar om de wenselijke contacten met de buitenlandse vakgenoten die nog spreken van o.m. 'droit commercial' en 'Handels- und Wirtschaftsrecht', niet teveel te verliezen. Men moet hierbij dan niet centraal stellen het zojuist bedoelde handelsrecht in klassieke zin, maar het intern en extern functioneren in onze door een georiënteerde economie gekenmerkte rechtsorde van de onderneming in al haar rechtsvormen. Waarbij men, zoals de huidige doelomschrijving van de Vereeniging ook doet, ook moet betrekken andere gedeelten van het recht die voor het economisch leven van belang zijn. Men moet bedenken dat het begrip onderneming dat vreemd was aan ons Wetboek van Koophandel van 1838, een steeds centralere plaats in ons rechtstelsel is gaan innemen, en dat een groot deel van het burgerlijk recht nieuwe stijl bepalend is voor het functioneren van de onderneming.

Er is ook overigens geen reden om aan het bestaansrecht van onze Ver-

eeniging te twijfelen. Het ledenaantal is de laatste jaren sterk gegroeid; de uitgebrachte preadviezen worden alomteweesd gewaardeerd en geciteerd: zij hebben afhankelijk van het behandelde onderwerp ook invloed op het wetgevingsproces, op de rechtspraak en op de doctrine.

Ik denk dat wij kunnen spreken van een bloeiende Vereeniging, en daarom is er des te meer reden dit lustrum opgewekt te vieren. Wij mogen daarbij dankbaar terugzien op het bewogen maar ook rijke verleden van de eerbiedwaardige 75-jarige; wij moeten de geestelijke nalatenschap van de Vereeniging zorgvuldig koesteren en mede hierin de inspiratie vinden om haar toekomst met groot vertrouwen tegemoet te treden.

J.M.M. Maeijer,
voorzitter bestuur Vereeniging Handelsrecht.

INHOUDSOPGAVE

<i>Voorwoord van J.M.M. Maeijer</i>	V
<i>Inhoudsopgave</i>	IX
<i>Hoofdstuk I: Vereeniging Handelsrecht 1918-1945</i>	
1. Oprichting en doelstelling	1
2. Oprichters en bestuurders	3
3. De lotgevallen en de activiteiten van de Vereeniging	6
4. De vlugschriften	12
5. Besluit	18
<i>Hoofdstuk II: Vereeniging Handelsrecht 1946-1969</i>	
1. Een moeizame start	19
2. De bestuurders	21
3. De lotgevallen en de activiteiten van de Vereeniging	24
4. Enkele succesvolle preadviezen	29
5. Besluit	34
<i>Hoofdstuk III: Vereeniging Handelsrecht 1970-1993</i>	
1. Rustig vaarwater	36
2. De bestuurders	37
3. De lotgevallen en de activiteiten van de Vereeniging	39
4. De publicaties	41
5. Een glanzende toekomst	43
<i>Bijlage: Publicaties Vereeniging Handelsrecht</i>	45

STATUTEN
der
VEREENIGING "HANDELSRECHT", gevestigd te 's-Gravenhage

Artikel 1

De Vereeniging "Handelsrecht" heeft ten doel het verkrijgen van eene handelswetgeving, welke aan de eischen der tegenwoordige samenleving voldoet.

Artikel 2

Zij tracht haar doel te bereiken langs wettigen weg en wel door het houden van vergaderingen, het uitgeven en verspreiden van geschriften, het richten van vertoogen tot de overheid en voorts door alle andere wettige middelen, welke aan het doel der vereeniging bevorderlijk kunnen zijn.

Artikel 3

De Vereeniging is gevestigd te 's-Gravenhage.

Artikel 4

Zij is aangegaan voor den tijd van 29 jaren met ingang van den dag harer oprichting, zijnde 16 April 1918.

Artikel 5

Het vereenigingsjaar valt samen met het kalenderjaar.

Artikel 6

De leden worden onderscheiden in gewone leden, begunstigers en ereleden.

Het gewone lidmaatschap wordt verkregen door aanmelding bij den Secretaris of door benoeming door het Algemeen Bestuur. Voor dit lidmaatschap komen alleen natuurlijke personen in aanmerking.

Artikel 7

De gewone leden betalen eene contributie van ten minste fl. 2, 50 per jaar.

De begunstigers betalen eene contributie van ten minste fl. 25, -- per jaar of eene som in eens van ten minste fl. 500, --.

Artikel 8

Eereleden worden door de ledenvergadering benoemd.

Artikel 9

Het lidmaatschap gaat verloren:

1. door overlijden of door opheffing van het als lid toetredend lichaam;
2. door schriftelijke opzegging;
3. door wanbetaling der contributie na aanmaning door den penningmeester.

VEREENIGING HANDELSRECHT 1918-1945

1. Oprichting en doelstelling

Toen W.L.P.A. Molengraaff (1858-1931) op 8 juni 1917 zijn Utrechtse studenten voor de laatste maal vanaf het kathedraal toesprak, voelde hij zich – tot zijn grote verdriet – verplicht hetzelfde thema aan te roeren als bij zijn intrede in 1885: de kloof tussen het ‘officiële’ handelsrecht en de eisen van het rechtsverkeer, het noodlottig dualisme tussen het recht uit de wetboeken en het feitelijke, in de maatschappij levende, recht. Was Molengraaff in zijn inaugurele oratie nog vol goede moed geweest over de mogelijkheid om via gestadige wetshervorming het handelsrecht te ‘moderniseren’, bij zijn afscheid sprak hij teleurgesteld, ja zelfs enigszins bitter, over het toenemende onvermogen van de wetgever op het gebied van het verkeersrecht, de ‘hoopeloze, onherstelbare veroudering onzer wetboeken, i.h.b. van ons Wetboek van Koophandel’.¹

Na zijn afscheid van Utrecht en verhuizing naar Rotterdam besloot Molengraaff tot actie over te gaan. Hij wenste een groep van belangstellenden en belanghebbenden te formeren, die zich dienden te beraden over de wijze, waarop tot een herziening van het handelsrecht kon worden gekomen. Molengraaff nodigde in december 1917 de Kamers van Koophandel en Fabrieken te Rotterdam en Amsterdam uit om een drietal personen aan te wijzen voor het overleg. Zelf verzocht hij enige deskundigen uit wetenschap en praktijk om medewerking aan het initiatief. In januari 1918 vond te 's-Gravenhage in hotel De Twee Steden een vergadering van de genodigden plaats. Eenstemmig besloot men een vereniging op te richten, die tot doel had een wijziging van de handelswetgeving te bevorderen.²

Drie maanden later, om precies te zijn op 16 april 1918, werd de Vereniging Handelsrecht opgericht. Krachtens art. 1 van de Statuten was haar doel: ‘het verkrijgen van eene handelswetgeving, welke aan de eischen der

1. W.L.P.A. Molengraaff, Het verkeersrecht in wetgeving en wetenschap (inaugurele oratie Utrecht 1885) en W.L.P.A. Molengraaff, Een terugblik (afscheidrede Utrecht 1917), in: Molengraaff bundel. Keuze uit de verspreide geschriften van Mr. W.L.P.A. Molengraaff met levensbeschrijving en bibliografie, Zwolle 1978, p. 26 e.v. en p. 77 e.v.

2. W. 10195, p. 4.

tegenwoordige samenleving voldoet'.³ Art. 2 bracht tot uitdrukking, dat men dit doel hoopte te bereiken 'langs wettigen weg en wel door het houden van vergaderingen, het uitgeven en verspreiden van geschriften, het richten van vertoogen tot de overheid en voorts door alle andere wettige middelen, welke aan het doel der vereeniging bevorderlijk kunnen zijn'.

Het eerste werk was het werven van personen en organisaties, die de Vereeniging wensten te ondersteunen. In een daartoe opgestelde circulaire werd erop gewezen dat Nederland op het gebied van de handelswetgeving achterbleef bij alle omringende landen. Deze achterstand klemde des te meer, omdat na het spoedig te verwachten einde van de Eerste Wereldoorlog alle krachten dienden te worden aangewend om de mededinging op de wereldmarkt vol te houden. De tijd was aangebroken, dat belanghebbenden zich verenigden. 'Zij behooren Regering en Staten-Generaal met nadruk in kennis te stellen van hun verlangen naar beter recht, te wijzen op het groote nationale belang dat daarmede gemoeid is'.⁴ Het Wetboek van Koophandel was immers – zo luidde de veelvuldig herhaalde constatering – hopeloos verouderd.

De formuleringen in de Statuten en de circulaire stamden bijna volledig uit de koker van Molengraaff. Zij liepen in de pas met zijn wetenschappelijke denkbeelden. De wetgever was het orgaan, 'waardoor het volkrechtsbewustzijn zich middellijk uitspreekt'. Wanneer de wetgever tekortschiet in zijn taak, dan is de rechtsopvatting van een kring van belanghebbenden – beantwoordend aan de eisen van het rechtsverkeer en de 'volksopvoeding' weerspiegeld – direct rechtsbron. Het is in het belang van de rechtszekerheid dit feitelijk geldende recht tot wet te verheffen, waartoe de belanghebbenden de krachten moeten bundelen.⁵ Het gevoelen, dat de wetboeken verouderd waren, was onder de juristen overigens wijd verspreid. Hetzelfde geldt voor de klachten over het onvermogen van de wetgever. Aangezien de wetgever echter als enige in staat is de kloof tussen recht en maatschappij op een te rechtvaardigen wijze te dichten, hebben vele juristen zich ingezet om de wetgever tot activiteit aan te zetten. In dit streven past ook de oprichting van de Vereeniging Handelsrecht.⁶

De wervingsactie werd een succes. Blijkbaar hadden Molengraaff en de zijnen de behoeften uit de kringen van de handelswereld goed gepeild. Na een jaar waren er 525 gewone leden en 97 begunstigers, waaronder vele verenigingen en andere comité's op handelsrechtelijk gebied (bijvoorbeeld het Verbond van Nederlandsche Fabrikantenverenigingen, de Bankiersver-

3. De Statuten werden goedgekeurd bij KB van 18 oct. 1918, no. 44. De Statuten bevinden zich in het Algemeen Rijksarchief (ARA) 's-Gravenhage, Archief Vereeniging Handelsrecht (AVHan), inv. no. 23.

4. Tekst van circulaire in Jaarverslag van Vereeniging Handelsrecht 1918, p. 8 e.v. De jaarverslagen bevinden zich in ARA, AVHan, inv. no. 38.

5. Molengraaff, Verkeersrecht in wetgeving en wetenschap, in: Molengraaff bundel, p. 37 e.v. en 59 e.v.

6. P.C. Kop, Legisme en privaatrechtswetenschap, Deventer 1992, p. 45 e.v. en 58 e.v.; C.J.H. Jansen-C.J. Loonstra, Kopstukken Arbeidsrecht, Deventer 1992, p. 37 e.v. en 59 e.v.

eeniging te Rotterdam, de Vereeniging van Effectenhandelaren te Rotterdam en Amsterdam, de Maatschappij voor Nijverheid, maar ook de Broederschap der Notarissen en de Nederlandse Juristenvereniging). De binnenstromende contributie zorgde voor een gezonde financiële basis. De Vereeniging toog dan ook voortvarend aan het werk.⁷

2. Oprichters en bestuurders

De Vereeniging Handelsrecht kende een algemeen en een dagelijks bestuur (art. 10 resp. 11 van de Statuten). In het algemeen bestuur zaten vertegenwoordigers van de Kamers van Koophandel van Rotterdam en Amsterdam en van de begunstigende verenigingen en voorts enkele door Molengraaff gevraagde juristen uit de bankwereld (zoals G. Vissering (1867–1959), president van De Nederlandse Bank, waarvan Molengraaff vanaf 1914 commissaris was), de wetenschap (bijvoorbeeld F.A. Molster (1865–1936), advocaat en hoogleraar handelsrecht aan de toenmalige Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam) en de politiek (E.E. van Raalte (1841–1921), advocaat, deskundige op het gebied van het wisselrecht, minister van Justitie van 1905 tot 1908 en jarenlang lid van de Tweede Kamer). Molengraaff kende een behoorlijk aantal van de aangezochten en door de Kamers van Koophandel en fabrieken aangewezenen vanwege zijn werkzaamheden aan het ontwerp-zeerecht. Van Raalte was bij afronding van het voorstel in 1907 minister en hij heeft op alle mogelijke manieren geprobeerd dit wetsontwerp in veilige haven te loodsen onder zijn ministerschap. Hij stelde bijvoorbeeld een commissie samen, waarin belanghebbenden (prominenten uit de Kamers van Koophandel van Amsterdam en Rotterdam!) en deskundigen (bijvoorbeeld het latere lid van het dagelijks bestuur van de Vereeniging Handelsrecht B.C.J. Loder (1849–1935)!) eendrachtig samenwerkten met Molengraaff tot herziening van het zeerecht.⁸

Het algemeen bestuur had niet zo veel invloed op de gang van zaken bij de Vereeniging. De leden ervan zullen in het vervolg slechts bij uitzondering ter sprake komen. Aan de leden van het dagelijks bestuur wil ik iets meer aandacht schenken. Molengraaff, de initiatiefnemer en de deskundige bij uitstek, werd als eerste voorzitter aangewezen, de genoemde B.C.J. Loder kreeg de functie van onder-voorzitter, W. Westerman (1864–1935) van penningmeester, Molengraaffs schoonzoon W.C. Mees R. Azn (1882–1976) van secretaris en Westermans zoon W.M. Westerman (1892–1950) van tweede secretaris. Dit bestuur fungeerde van 1918 tot Molengraaffs overlijden in 1931. In later tijd kende het dagelijks bestuur nog een aantal gewone leden.

7. Zie voor het oprichtingsverhaal: F.A. Molster, Molengraaff en de oprichting van de Vereeniging Handelsrecht, in: Rechtsgeleerd Magazijn 1931, p. 419 e.v.

8. Molengraaff Instituut voor Privaatrecht Utrecht (MIPU), brieven van E.E. van Raalte aan Molengraaff, Den Haag 9 mei 1907, 6 dec. 1907 en 22 juni 1908. Ik dank de heer F. van de Kastele hartelijk voor zijn medewerking.

Van de genoemde bestuursleden is Molengraaff vermoedelijk bij de buitenwacht de bekendste. Hij is – zonder iemand tekort te doen – een van Nederlands grootste privaat- en handelsrechtelijke coryfeeën. Na afronding van zijn studie in 1880 was zijn ster razendsnel gestegen. Reeds in 1883 preadviseerde Molengraaff voor de NJV over de onderscheiding tussen burgerlijk en handelsrecht en in hetzelfde jaar werd hij benoemd tot adjunct-secretaris van de staatscommissie tot Herziening van het Wetboek van Koophandel. Een jaar later, nog geen 26 jaar oud, kreeg hij de opdracht tot het ontwerpen van een Faillissementswet (welke in 1892 in het Staatsblad kwam en in 1896 in werking trad). Van 1885 tot 1917 was hij hoogleraar in het handelsrecht en burgerlijk procesrecht te Utrecht. In die periode groeide zijn *Leid(d)raad bij de beoefening van het Nederlandsche handelsrecht* uit tot het standaardwerk van de handelsrechtelijke literatuur. Vanaf 1905 werkte hij aan een nieuw zeerecht. Molengraaff was in 1918 derhalve de autoriteit op het brede gebied van het handelsrecht.⁹

Wie waren – gezien vanuit de doelstelling van de Vereniging – Molengraaffs belangrijkste medebestuurders? Zonder twijfel was een van hen de zeer invloedrijke bankier Willem Westerman, in 1918 president-directeur van de Rotterdamsche Bankvereniging (Robaver) die een tijdlang de grootste bankcombinatie van Nederland zou zijn (Molengraaff was overigens in 1917 commissaris geworden van deze instelling). Westerman manifesteerde zich nationaal en internationaal. Hij was (president-)commissaris van talrijke grote ondernemingen, zoals de Nederlandsche Koloniale Petroleum Maatschappij, de Holland-Amerika-lijn, de Koninklijke Luchtvaart Maatschappij en de Anton Jurgens' Vereenigde Fabrieken.¹⁰ Hij beschikte over een grote kennis van het wissel-, bank- en chequerecht en had relaties onder vooraanstaande politici.¹¹ Westerman was vooral echter een belangrijk contactpersoon tussen de handels- en bankwereld enerzijds en de Vereniging Handelsrecht anderzijds.

Een ander man van groot gezag in het dagelijks bestuur was Bernard C.J. Loder, vanaf 1908 raadsheer in de Hoge Raad. Voor die tijd was hij advocaat te Rotterdam en gold hij als een specialist op het gebied van het zeerecht. In 1885 schreef hij voor de NJV een preadvies over de wenselijke wettelijke regeling van cognoscementen voor doorlopend vervoer door verschillende vervoermiddelen (te land en te water). Een jaar later, in 1886, verscheen van zijn hand een artikel over het zeerecht in het *Rechtsgeleerd Magazijn* (RM) en in 1896 ging hij op de NJV-vergadering uitvoerig in op de preadviezen

9. M.W. ter Horst, Leven en werken van W.L.P.A. Molengraaff, in: Molengraaff bundel, p. XXVII-LXI. Op het titelblad van de eerste drukken van de Leidraad stond Leiddraad.

10. Zie J. Charité (red.), Biografisch Woordenboek van Nederland (BWN), III (1989), p. 652–654. Het archief van Westerman bevindt zich in het Gemeentearchief Amsterdam, PA 399. Er is correspondentie en een aantal interviews aanwezig.

11. Naar hedendaagse begrippen was Westerman een echte atlanticus; hij verwachtte veel heil van de Amerikanen. Niet voor niets was hij mede-oprichter en later president van de Nederlands-Amerikaanse Kamer van Koophandel en van de Nederlands-Amerikaanse fundatie (een culturele instantie).

over het rivier- en binnenvaartrecht.¹² Loder stond in nauw contact met Molengraaff en was bijvoorbeeld door laatstgenoemde gevraagd om zijn indruk te geven van het ontwerp-zeerecht. Loder liet weten dat hij de omvangrijke arbeid met buitengewoon grote belangstelling, sympathie en bewondering gelezen had: 'Het geheel heeft de charme van iets geheel nieuws en oorspronkelijks'.¹³

In 1931 overleed – zoals gezegd – Molengraaff. Hij werd als voorzitter opgevolgd door Loder. Onder-voorzitter werd Molster. Loder voelde zich echter te oud om het voorzitterschap lang te dragen. In 1935 trad een vernieuwd bestuur op. Molster werd voorzitter, de voormalige Leidse hoogleraar in het handelsrecht en procuratie-houder van de Bataafsche Petroleum Maatschappij A.S. Oppenheim, werd onder-voorzitter, Mees bleef secretaris en W.M. Westerman volgde zijn overleden vader als penningmeester op. De functie van tweede secretaris verviel. Reeds in 1936 overleed Molster en hij werd als voorzitter opgevolgd door P.W. Kamphuisen (1897–1961). Door het uitbreken van de oorlog werd Oppenheim gedwongen zijn functie neer te leggen. Vanaf 1940 waren dus de belangrijkste bestuursleden Kamphuisen (voorzitter), Mees (secretaris) en W.M. Westerman (penningmeester), terwijl de invloed van het 'gewone' lid van het dagelijks bestuur C.W. Star Busmann (1878–1966) door zijn gestaag groeiende autoriteit niet mag worden uitgevlakt.

Kamphuisen was in 1928 hoofd van de juridische afdeling van de Algemene Kunstzijde Unie geworden, bij welk bedrijf hij betrokken bleef na zijn benoeming tot hoogleraar in het staats- en administratief recht aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. Hij werd – ondanks zijn professoraat – ook zeer actief in andere sectoren van het bedrijfsleven. Zijn oeuvre heeft niet onder de veelheid aan taken geleden: het werd omvangrijk en gevarieerd.¹⁴ In Kamphuisen vond de Vereeniging Handelsrecht een persoon, die leven in de brouwerij bracht. Hij was bestuurder, ondernemer, wetenschapper, kortom de juiste man op het juiste moment.

Tot slot nog het volgende. Hoewel de meerderheid van de bestuursleden jurist was, lag het uitdrukkelijk in de bedoeling van de oprichters dat ook niet-juristen deelnamen aan het bestuurswerk van de Vereeniging. Het bestuur mocht bovendien niet gedomineerd worden door hoogleraren, maar moest wortels hebben in de verschillende maatschappelijke geledingen. Vermoedelijk is dat ook de reden waarom vooraanstaande universitaire handelsrechtbeoefenaren helemaal niet, zoals F.G. Scheltema (1891–1939), of pas laat, zoals Molengraaffs opvolger Star Busmann, bij de Vereeniging een functie bekleedden.

12. BWN, II (1985), p. 357–358. In 1881 was Loder preadviseur voor de NJV over de wettelijke wetswijzigingen met betrekking tot de vennootschap onder firma. Hij schreef ook een aantal recensies over handelsrechtelijke publicaties in RM.

13. MIPU, brief van Loder aan Molengraaff, Rotterdam 5 juli 1907.

14. BWN, I (1979), p. 284–285.

3. De lotgevallen en de activiteiten van de Vereeniging

Na de verspreiding van de circulaire, waarin belanghebbende personen en organisaties worden opgeroepen zich aan te melden als lid of begunstiger, blijft het van de kant van de Vereeniging Handelsrecht in het jaar 1918 stil. De initiatiefnemers wachten op respons. Een van de personen, die reageert, was minister van Justitie Th. Heemskerk (1852–1932). Hij nodigde het dagelijks bestuur van de Vereeniging uit voor een gesprek, dat op 10 februari 1919 heeft plaatsgevonden. Molengraaff werd verzocht te reageren op het advies van de Raad van State met betrekking tot het zeerecht. De minister beloofde het dagelijks bestuur van de Vereeniging, de kleine wijzigingsvoorstellen in het Wetboek van Koophandel die op het departement werden ingediend, bij de Staten-Generaal aanhangig te maken. In maart 1919 brachten Molengraaff en W. Westerman een bezoek aan de fractievoorzitters in de Tweede Kamer, nadat deze van de Vereeniging Handelsrecht een adres, waarin de noodzaak tot herziening van het handelsrecht nogmaals bepleit werd, hadden ontvangen. Molengraaff had vanwege zijn politieke betrokkenheid bij de Vrijzinnig-Democratische Bond en zijn wetgevende activiteiten reeds de nodige contacten met politici en departementsambtenaren.¹⁵ Zijn positie werd in het licht van de doelstelling van de Vereeniging bovendien ronduit ideaal, toen hij – nog steeds in 1919 – benoemd werd tot lid van de staatscommissie Burgerlijke Wetgeving en voorzitter van de subcommissie Handelswetgeving.

Op vrijdag 3 januari 1919 besluit het dagelijks bestuur in het Haagse hotel De Twee Steden, dat gedurende twee decennia onderdak zou bieden aan de besturen van de Vereeniging, tot de publicatie van vlugschriften, in populariserende bewoordingen gestelde pamfletten waarin – bij voorkeur inhakend op acute problemen of actuele ontwikkelingen in het buitenland – gebreken worden gegispt in de bestaande wetgeving en eventuele wijzigingen worden aanbevolen. Er mogen 'geen bepaalde wensen' naar voren worden gebracht, of anders gezegd stokpaardjes moeten zo veel mogelijk vermeden worden, maar alleen datgene dient te worden gesignaleerd wat *omnium consensu* verbetering eist (dit streven ging bij sommige onderwerpen niet helemaal op, bijvoorbeeld ten aanzien van het wisselrecht). Het lag in de bedoeling dat de vlugschriften werden gezonden aan de leden van de Vereeniging, de leden van de Staten-Generaal, de Kamers van Koophandel en Fabrieken, de voornaamste dagbladen, vaktijdschriften en financiële bladen.¹⁶ Mees opperde in de bestuursvergadering van 21 februari 1919 het

15. Zo had Molengraaff vanaf het einde van de vorige eeuw tot zijn dood formeel en informeel contact met bijna alle ministers van Justitie.

16. ARA, AVHan, inv. no. 4; Notulen (Not.) vergadering (verg.) dagelijks bestuur 3 januari 1919 en inv. no. 6; Notulen algemene ledenvergadering 10 mei 1923. De meeste vlugschriften zijn gepubliceerd bij H. Veenman en Zoon te Wageningen, een keuze die voornamelijk ingegeven lijkt door het feit dat secretaris Mees vanaf 1922 tot hoogleraar staathuishoudkunde, statistiek en agrarisch recht in Wageningen was benoemd. In de Tweede Wereldoorlog is een gedeelte van het archief van de Vereeniging verloren gegaan, doordat het woonhuis van Mees

denkbeeld om in de vlugschriften vooral ook arresten en vonnissen te behandelen 'welke de achterlijkheid onzer wetgeving op handelsgebied duidelijk doen uitkomen'. Dit idee werd overgenomen, maar in de vlugschriften is nauwelijks iets van verwerkte jurisprudentie te merken. Een ander plan van Mees, namelijk door het plaatsen van sprekende advertenties in kranten het publiek wakker te schudden, werd door de overige leden van het bestuur als te agressief van de hand gewezen.¹⁷ Mogelijke onderwerpen voor vlugschriften lagen in de afscheidsrede van Molengraaff voor het opscheppen: makelaardij, wisselrecht, verzekeringsrecht, zeerecht, de onderscheiding tussen burgerlijk en handelsrecht en het vennootschapsrecht. Het zal de huidige lezer vermoedelijk niet verbazen, dat over ieder onderwerp ook inderdaad een vlugschrift(je) geschreven is!

In april 1919 verschijnt – anoniem – het eerste vlugschriftje, dat blijkens de notulen van een vergadering van het dagelijks bestuur van voorzitter Molengraaff zelf afkomstig is: *Burgerlijke en handelszaken, kooplieden en niet-kooplieden*. Een maand later komt – eveneens anoniem – reeds het tweede vlugschrift uit over de makelaardij. Blijkens de notulen was dit het werk van tweede secretaris W.M. Westerman. Molengraaff dringt erop aan dat de schrijver persoonlijk een exemplaar aan de minister van Justitie zal aanbieden en hem dient te verzoeken op dit punt een wetswijziging voor te bereiden.¹⁸ In totaal zullen achttien vlugschriften gepubliceerd worden. Sommige werkjes hebben daadwerkelijk hun steentje bijgedragen aan wetswijzigingen, zoals de twee hier genoemde. De onderscheiding tussen burgerlijke en handelszaken, tussen kooplieden en niet-kooplieden is bij wet van 2 juli 1934, Stb. 347 vervallen. De wettelijke bepalingen inzake makelaardij werden gewijzigd bij wet van 5 mei 1922, Stb. 247. In de volgende paragraaf zal de inhoud van enkele vlugschriften nader besproken worden.

Illustratief voor de strijdwijze van de Vereeniging Handelsrecht in haar beginjaren zijn de plannen, die werden gemaakt ter ondersteuning van het ontwerp-zeerecht. Hoofddoel was de 'verovering' van de kamers van de Staten-Generaal. In een vergadering van het dagelijks bestuur, eveneens bijgewoond door de in politicus zeer ervaren Van Raalte die tijdens zijn ministerschap zich zo voor het zeerecht had ingezet, werd het voorstel aangenomen de Kamers van Koophandel en Fabrieken en de aangesloten verenigingen op te wekken tot het sturen van adressen aan de Tweede Kamer. Tevens werd besloten om H.J.D. van Lier, lid van de Tweede Kamer en lid van het algemeen bestuur van de Vereeniging Handelsrecht, te vragen druk uit te oefenen op de leden van de Bijzondere Commissie van de Tweede Kamer, die het ontwerp moest beoordelen. Ook de pers moest bewerkt worden tot steun aan het ontwerp-zeerecht, terwijl bovendien leden van de Vereeniging werden opgeroepen artikelen te schrijven. Van Raalte zelf is bereid

als gevolg van beschietingen veel schade had opgelopen. In ieder geval ontbreken de notulen van de vergaderingen van het dagelijks bestuur over de jaren 1921–1936.

17. ARA, AVHan, inv. no. 4; Not. verg. dagelijks bestuur 21 februari 1919.

18. ARA, AVHan, inv. no. 4; Not. verg. dagelijks bestuur 30 mei 1919.

– in het kader van de propaganda voor de herziening van het zeerecht – tot het houden van ‘meetings’ in enkele grote steden. Tot slot was er – uiteraard zou men bijna zeggen – een vlugschrift samengesteld (anoniem verschenen, maar geschreven door Star Busmann). Hoewel Loder en Van Raalte niet veel heil verwachtten van publicatie van het werkje (kamerleden lezen immers niet!), werd toch tot verspreiding besloten. De politieke tactiek werd overigens niet uit het oog verloren. Zo achtte men het niet raadzaam, dat de Vereeniging zelf een adres aan de Tweede Kamer zou sturen, aangezien iedereen wist dat haar voorzitter, Molengraaff, de opsteller van het ontwerp-zeerecht was!¹⁹ De Vereeniging vierde het als een overwinning, dat het zeerecht bij wet van 22 december 1924, Stb. 573 werd gewijzigd (het was – de mededeling wordt wat eentonig – vooral aan Molengraaff te danken, die als regeringscommissaris optrad, dat het wetsvoorstel alsnog zo snel door de Tweede Kamer werd geloodst).²⁰

Een viertal jaren na de veelbelovende start van de Vereeniging komen de eerste twijfels. ‘De Voorzitter wijst er daarna op, dat de Vereeniging nog steeds alle reden van bestaan heeft, doch dat het moeilijk is voldoende de publieke opinie te bewerken doordat voor het schrijven van vlugschriftjes niet altijd personen kunnen worden gevonden’. Misschien – zo is de suggestie – treedt enige verbetering hierin op, wanneer een honorarium wordt uitgekeerd. W. Westerman opperde vervolgens het denkbeeld, dat door het uitschrijven van prijsvragen goede geschriftjes kunnen worden verkregen.²¹ Uit het jaarverslag over 1923 blijkt dat dit idee in een iets andere vorm door het dagelijks bestuur geaccepteerd is. Men heeft besloten in de algemene ledenvergadering de vraag aan de orde te stellen, of een zogenaamde strenge wet op de naamloze vennootschap wenselijk is en ter voorbereiding van de bespreking van deze vraag enige personen uit te nodigen als preadviseur op te treden ‘zooals zulks b.v. bij de Vereeniging voor Staathuishoudkunde en Statistiek gebruikelijk is’. Het instituut van het preadvies is hiermee voor de Vereeniging geboren. Zij zou er tot 1945 slechts schaars gebruik van maken.²²

Op de ledenvergadering van 7 juni 1924 lichtte Molengraaff de keuze van juist een preadvies over de naamloze vennootschap toe. Uit deze motivering weerklinkt duidelijk de door de oprichters voorgestane werkwijze van de Vereeniging Handelsrecht. ‘Het gevaar is niet denkbeeldig, dat wij,

19. ARA, AVHan, inv. no. 1; Not. verg. algemeen bestuur 29 mei 1920 en inv. no. 4; Not. verg. dagelijks bestuur 24 september 1920.

20. Molengraaff werd na dit werk vanwege zijn bijzondere verdiensten benoemd tot Commandeur in de Orde van Oranje Nassau. Zie voorts: W.L.P.A. Molengraaff, Kort begrip van het nieuwe Nederlandsche zeerecht, Haarlem 1927–1928.

21. ARA, AVHan, inv. no. 1; Not. verg. algemeen bestuur 30 mei 1922.

22. In 1931–1932 verschenen twee preadviezen over art. 1793 BW en de gulden-is-gulden-theorie. De auteurs waren Mees en H.A. van Nierop. De adviezen en het stenografisch verslag van de algemene ledenvergadering werden – evenals de preadviezen en het verslag van de algemene vergadering over de naamloze vennootschap – opgenomen in de reeks van vlugschriften.

indien een wet op de naamloze vennootschappen in betrekkelijk korten tijd in de Tweede Kamer zal worden behandeld, zullen krijgen een gelegenheidswet, een wet, tot stand gebracht mede onder den indruk van de ongunstige tijdsomstandigheden, onder den invloed van de tegenwoordige malaise. Het scheen daarom zeer gewenscht, dat uit de kringen van handel en industrie zelf zou worden aangegeven aan welke eischen een nieuwe wet op de naamloze vennootschappen zal moeten beantwoorden, want men vergete niet, dat de naamloze vennootschap een werktuig is, dat speciaal de handel en de industrie zullen hebben te hanteeren'.²³ Molengraaff betreurde het dat slechts zo weinige leden (14, inclus drie bestuursleden en de twee preadviseurs G.H. Crone en D.L. Uyttenboogaart) de vergadering bijwoonden.

Het dalende bezoek aan de algemene ledenvergadering was een symptoom van de algehele neergang van de Vereeniging vanaf het midden van de jaren twintig, die scherp doorzette in de jaren dertig. Waren er in 1923 nog rond de 570 leden, in 1933 bleven er nog maar dik 200 over. Het aantal verenigingen, dat als begunstiger optrad, was omstreeks die tijd gereduceerd tot minder dan tien. De activiteiten liepen na 1924 sterk terug. Werd het dagelijks bestuur in de beginjaren regelmatig in de gelegenheid gesteld door de minister van Justitie om zijn oordeel kenbaar te maken over een bepaald wetsontwerp²⁴ of ander onderwerp, na het midden van de jaren twintig is van dit voorrecht niet veel meer te merken. Alleen in het kader van het verkrijgen van een goede wetgeving met betrekking tot de naamloze vennootschap bleef de vereniging op meer fronten actief en bleef er contact met het ministerie. De algehele economische malaise maakte vermoedelijk, dat de meeste participerende organisaties hun geld aan een beter doel konden besteden dan aan een vereniging die nog maar weinig daadkracht uitstraalde. Misschien speelde ook een rol, dat enige – terecht – voldaanheid de Vereeniging parten ging spelen. Zo werd in het Jaarverslag over 1924 opgemerkt (p. 7): de bemoeiingen beginnen langzamerhand vruchten te dragen. Het overlijden van oprichter en inspirator Molengraaff leek de genadeklap voor de Vereeniging te betekenen. Zij was letterlijk onthoofd.

In 1936 wordt een commissie (bestaande uit K. van Hinloopen Labberton, C.C. Gischler en Mees) ingesteld, die – om kort te gaan – tot taak had te onderzoeken, in hoeverre de Vereeniging nog bestaansrecht had. De bestendiging van de bestaande inertie diende te worden opgeheven. De con-

23. Stenografisch verslag van het verhandelde ter gewone ledenvergadering, gehouden te 's-Gravenhage op zaterdag 7 juni 1924, p. 5.

24. Op deze wijze bleef de Vereeniging nauw betrokken bij de wijzigingen in het Binnenvaartrecht. Mees en Molengraaff adviseerden de minister reeds in 1921. Zie voorts Jaarverslag over 1921, p. 23 e.v.; Jaarverslag over 1923, p. 7 e.v. en Jaarverslag over 1924, p. 9 e.v. Op het ministerie werd weliswaar geluisterd naar de wensen van de Vereeniging, maar naar aller mening in volstrekt onvoldoende mate. Zoals te doen gebruikelijk was tevens een vlugschrift met verbeteringen (H. Craandijk, Wettelijke regeling van de binnenvaart, 1923) gepubliceerd en er was zelfs een kleine adviescommissie ingesteld. Pas vele jaren later volgde de wetwijziging: bij wet van 24 juni 1939, Stb. 201. Van invloed van de Vereeniging kan men dan niet meer spreken.

W.L.P.A. Molengraaff (1858-1931), oprichter en eerste voorzitter van de Vereniging Handelsrecht. Foto: Universiteitsmuseum Utrecht.

clusie, waartoe de commissie kwam, is duidelijk: 'De vereeniging moet dus *strijden* voor noodig geachte hervormingen. *Hierin* onderscheidt zij zich wezenlijk van andere vereenigingen, welke zich met rechtsvraagstukken bezighouden. In de eerste jaren van haar bestaan heeft de vereeniging zich ook overeenkomstig dit doel gedragen. Het gelukte haar tal van wijzigingen in onze wetgeving aangebracht te zien'.²⁵ Met deze constatering sloeg de commissie, zo kan men achteraf zeggen, de spijker op de kop. Er zou bijna geen verschil meer met de doelstelling van de NJV zijn, wanneer de Vereeniging het strijden voor de verandering in de (handels)wetgeving zou loslaten.²⁶

De commissie stelde voorts voor, dat de bewoordingen van art. 1 van de Statuten zouden worden aangepast. De Vereeniging Handelsrecht heeft tot doel 'het bevorderen eener rechtsvorming', die aan de eisen van het bedrijfsleven voldoet. Tevens was de commissie van oordeel, dat de Vereeniging zich niet tot juridische beschouwingen moest beperken, maar ook de economische ondergrond van de rechtsregels daarbij moest betrekken.²⁷ Met deze laatste – door de gehele ledenvergadering gedeelde – mening haalde Mees alsnog zijn gram. In 1932 had hij op dit punt een nogal harde aanvaring met de toenmalige voorzitter Loder. Mees beklemtoonde toen dat het niet juist was om de Vereeniging Handelsrecht een juridische te noemen. De Vereeniging was gedeeltelijk samengesteld uit juristen en hun inbreng werd zeer gewaardeerd, maar voor een ander gedeelte bestond zij uit allerlei mogelijke verenigingen uit de praktijk en juist van deze groeperingen moest de drang naar wetswijziging uitgaan.²⁸

Met het aantreden van Kamphuisen kreeg de Vereeniging – zoals reeds eerder gezegd is – weer nieuw elan. Hij hervatte de bezoeken aan de minister van Justitie. Op 29 oktober 1937 wordt bijvoorbeeld door het dagelijks bestuur besloten dat hij eens zal informeren naar de wetgevende activiteiten in verband met de (vereenvoudiging) van de inning van kleine geldvorderingen. De steeds moeizamer lopende reeks van vlugschriften (met daarin opgenomen de preadviezen) wordt in 1938 afgesloten.²⁹ Kort daarvoor was het besluit van het dagelijks bestuur gevallen tot het uitschrijven van een prijsvraag over de hoofdbezwaren tegen het bestaande procesrecht en de wijze waarop deze kunnen worden verholpen. Het honorarium bedraagt

25. Jaarverslag over 1936, p. 11.

26. In de NJV konden de verzamelde juristen zich uitspreken over de veranderingen in de wetgeving en door het formuleren van een gemeenschappelijke rechtsovertuiging bijdragen aan de hervorming van het Nederlandse rechtswezen. Zie H.W. Heyman, *De Juristen-vereniging en de aanzet tot vermaatschappelijking van het privaatrecht*, in: *Lof der historie. Opstellen over geschiedenis en maatschappij*, Rotterdam 1973, p. 243 e.v., p. 256 e.v., p. 266 e.v.

27. Jaarverslag over 1936, p. 11–12. De wijziging van art. 1 van de Statuten heeft door het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog vertraging opgelopen.

28. Stenografisch verslag van het verhandelde ter algemeene vergadering gehouden te 's-Gravenhage op zaterdag 8 oktober 1932, p. 88.

29. Laatste vlugschrift: J.R. Schaafsma, *Richtige heffing. Enkele beschouwingen naar aanleiding van het wetsontwerp tot aanvulling van de wet tot bevordering van de richtige heffing der directe belastingen*. Het voorlaatste vlugschrift had hetzelfde thema tot onderwerp: K. van Hinloopen Labberton, *De strijd van den fiscus tegen de N.V.'s* (1934).

f. 1000,-.³⁰ A.D. Belinfante en W.H. Ariëns bleken de eerste winnaars te zijn (de inzenders dienden overigens een Latijns pseudoniem te kiezen en pas na de beslissing van de jury mocht de identiteit van de winnaar worden onthuld). Hun antwoorden werden in 1940 gepubliceerd. Er zouden voor 1945 nog vier prijsvragen volgen, waarvan de antwoorden bekroond zouden worden.³¹

Nog even heeft het voortbestaan van de Vereeniging aan een zijden draadje gehangen. Kamphuisen stelde in september 1940 voor om aan de ledenvergadering een besluit tot ontbinding van de vereniging in overweging te geven. De overige leden van het dagelijks bestuur voelden niets voor dit plan. Zij waren van mening, dat juist door de gewijzigde omstandigheden zou blijken, dat de Vereeniging nog nuttig werk kon verrichten. Kamphuisen moest bakzeil halen. Hij kreeg wel voor elkaar, dat zijn voorstel niet via het jaarverslag naar buiten werd gebracht. Het dagelijks bestuur besloot verder, 'in verband met het weinige, dat dus den eersten tijd wel van de vereeniging zal uitgaan', dat de contributie over de jaren 1941 en 1942 niet zou worden geïnd.³² De oorlog maakte na 1943 ieder functioneren onmogelijk. Het lange wachten op de bevrijding nam een aanvang.

4. De vlugschriften

Het lag niet in de bedoeling van Molengraaff en de zijnen dat de vlugschriften tot wetenschappelijke verhandelingen zouden uitgroeien.³³ Ze dienden vooral een politiek doel en hadden een propagandistische inslag. Eenzijdigheid diende evenwel zo veel mogelijk vermeden te worden. De overtuigende kracht van het betoog werd natuurlijk medebepaald door wat in de wetenschappelijke literatuur reeds naar voren was gebracht. Leden van de Vereeniging werden ook aangemoedigd in juridische tijdschriften te schrijven. Het handelsrecht kon inmiddels bogen op een zeer behoorlijke belangstelling van de wetenschap. Handelsrechtelijke onderwerpen kwamen veelvuldig aan de orde in de Nederlandse periodieken, niet alleen in het *Rechtsgeleerd Magazijn* (waarvan Molengraaff, zijn opvolger in Utrecht Star Busmann, W.H. Drucker (1887-1933) en later Scheltema redacteur waren), maar ook in de *Rechtsgeleerde*

30. ARA, AVHan, inv. no. 4; Not. verg. dagelijks bestuur 29 oktober 1937 en 8 december 1937. Vanaf de laatste datum vinden de vergaderingen van de besturen in Utrecht plaats, hoofdzakelijk in hotel Terminus.

31. J.W.L. de Booy en J.A.M. van Staay over het herleidingsstelsel voor geldverbintenissen; W.C.L. van der Grinten, J. den Dulk en H. Kahrel over de oorlogsmolestverzekering; A. Hijman over het merkenrecht in Nederland en W.L. Haardt over de geldigheidsvereisten voor stichtingen. Met uitzondering van de laatste twee winnende inzendingen verschenen alle antwoorden als zelfstandige uitgave bij de reeds genoemde uitgeverij H. Veenman en Zoon te Wageningen. Het antwoord van Hijman verscheen bij de NV Haagsche Drukkerij en Uitgeversmaatschappij (in 1946). Hij was in de oorlog in een concentratiekamp overleden. De bijdrage van Haardt werd als artikel gepubliceerd in RM Themis van 1943.

32. ARA, AVHan, inv. no. 4; Not. verg. dagelijks bestuur 9 september 1940 en 29 augustus 1941.

33. De 18 verschenen vlugschriften zijn aanwezig in ARA, AVHan, inv. no. 8.

bijdragen en bijblad (de voortzetting van de *Nieuwe bijdragen tot rechtsgeleerdheid*, het medium van de bekende handelsrechtbeoefenaar en het lid van de Hoge Raad S.J. Hingst (1834–1890)) en het aloude *Themis*, met op het handelsrecht georiënteerde redactieleden, zoals A. Heemskerk (1848–1908) en M.Th. Goudsmit (1847–1891). De NJV had zeer regelmatig op hoog niveau aandacht voor het handelsrecht, zeker op het einde van de vorige eeuw en in het begin van deze eeuw. Het *Magazijn van Handelsrecht* (Nieuwe verzameling) publiceerde vooral vonnissen en arresten op handelsrechtelijk gebied, waardoor wetenschappelijke bewerking werd vergemakkelijkt. Vanaf 1922–1923 verscheen het tijdschrift *De Naamloze Vennootschap* (met in de redactie Molengraaffs leerling en de latere hoogleraar in Nijmegen E.J.J. van der Heijden (1885–1941)), dat gewijd was aan vraagstukken in verband met het bedrijfsleven. En aan de universiteiten waren inmiddels de nodige interessante handelsrechtelijke proefschriften verdedigd.³⁴ De schrijvers van de vlugschriften konden dus voor veel onderwerpen terugvallen op voorgangers en een goed onderbouwd verhaal leveren.

Het is weinig zinvol om alle verschenen vlugschriften te bespreken. Voor een huidig lid van de Vereeniging is het wellicht wel interessant een aantal onderwerpen aan te roeren, waarmee de Vereeniging bij haar campagne voor een beter handelsrecht (enig) succes heeft geboekt. Zo krijgt men tevens een beeld van de aanpak in deze werkjes. Het overzicht in deze paragraaf betreft de afschaffing van het onderscheid tussen burgerlijke en handelszaken, kooplieden en niet-kooplieden, de wijziging van het wisselrecht en het recht met betrekking tot de naamloze vennootschap. Bij de laatste twee onderwerpen past de kanttekening dat zij tegenwoordig een andere regeling kennen dan de mede onder invloed van de Vereeniging tot stand gebrachte.

In de eerste titel van het eerste boek van het toenmalige Wetboek van Koophandel (W.v.K) werd een opsomming gegeven van de daden van koophandel die grotendeels overeenkwam met de regeling uit 1838. Volgens art. 2 waren kooplieden zij, die daden van koophandel verrichten en daarvan hun gewoon beroep maken. In art. 3 volgde dat de wet onder daden van koophandel allereerst begrijpt het kopen van waren om die weer te verkopen, in het groot of in het klein, hetzij ruw, hetzij bewerkt, of om alleen het gebruik daarvan te verhuren. Een groot euvel van deze wettelijke regeling was volgens Molengraaff (in 1919), dat de grenzen steeds aanleiding hebben gegeven en gaven tot grensgeschillen. Talloos waren de processen over de vraag, of een rechtsbetrekking al dan niet een handelszaak betrof en of de partijen in het proces al of niet kooplieden waren.³⁵ Het ging om chronische

34. Een goed overzicht treft men aan bij: A. van Oven, *Geschiedenis van de wetenschap van het handelsrecht in Nederland in de 19e eeuw*, in: *Geschiedenis der Nederlandsche rechtswetenschap*, deel V, no. 3, Amsterdam 1968; zie ook T.J. Veen, *Inleiding*, in: T.J. Veen en P.C. Kop (red.), *Zestig juristen. Bijdragen tot een beeld van de geschiedenis der Nederlandse rechtswetenschap*, Zwolle 1987, p. 64 e.v.

35. Zie voor voorbeelden van dergelijke controversen in de rechtspraak: Molengraaff, *Leidraad bij de beoefening van het Nederlandsche handelsrecht*, vierde druk, Haarlem 1919, p. 42 e.v.

controverses, die telkens opnieuw leidden tot veel geld- en tijdverspilling. Daar kwam bij dat de wetgever in de Handelsregisterwet van 1918 van het begrip koopman een andere – meer juiste – omschrijving had gegeven. Er waren juridisch dus nu tweeërlei soort kooplieden: volgens het W.v.K. en volgens de Handelsregisterwet. Voorts hekelde Molengraaff het bestaan van bijzondere voorschriften ten aanzien van handelszaken en kooplieden (bijvoorbeeld in verband met het getuigenbewijs, art. 1933–1935 BW; borgstelling, art. 1865 BW; lijfswang, 586 Rv. en verplichte boekhouding, boek 1 titel 1 W.v.K.). Het was onder handelsrechtbeoefenaren een algemeen gedeelde mening dat de onderscheiding tussen burgerlijke en handelszaken, kooplieden en niet-kooplieden spotte met de werkelijkheid en de praktijk des levens. 'Daarom vordert het belang van den handel luide de afschaffing van dit sterk verouderd recht'.³⁶ Zoals reeds in de vorige paragraaf is medegedeeld, werd deze wens pas in 1934 vervuld. Hiermee kwam – zo kan men eigenlijk zeggen – een einde aan het handelsrecht als een autonoom deel van het privaatrecht.

Kritiek kwam in elk vlugschrift voor, maar de anonieme auteur van de vlugschriftjes over het wisselrecht vindt er bepaald geen doekjes om: het Nederlandse wisselrecht behoorde tot het achterlijkste ter wereld. De vraag, wie de steller van deze krasse bewering is, kan niet met zekerheid worden beantwoord. Uit andere bron weten wij dat Molengraaff in de staatscommissie voor burgerlijke wetgeving zijn mede-leden opwekte tot veranderingen in het wisselrecht.³⁷ Gezien de stijl, het woordgebruik en de gekozen voorbeelden in de werkjes over wisselrecht is het niet onwaarschijnlijk dat Molengraaff ook in deze twee de hand heeft gehad.

De grootste grief, die in het eerste vlugschrift uit 1920 naar voren werd gebracht, betreft de inhoud van het wisselformulier. In art. 100 van het W.v.K. was vastgelegd dat er een verschil in woonplaats diende te bestaan tussen de trekker en de betrokkene. Overeenkomstig de rol, die de wissel inmiddels in het handelsverkeer vervulde, is het plaatsverschil vereiste geworden tot 'eene antiquiteit, nog slechts te vinden in wetten van landen als Turkije of Mexico'. Hetzelfde art. 100 bepaalde dat in de wissel een waarde-erkenning moest zijn opgenomen (wat met andere woorden betekende dat de nemer van een wissel onder bezwarende titel had verkregen). Deze eis moest vervallen, aangezien deze waarde-erkenning tot veel misverstand aanleiding had gegeven. Een wissel zonder waarde-erkenning was in zijn algemeenheid geen wissel, maar volgens veel handelsrechtbeoefenaren be-

36. Burgerlijke en handelszaken, kooplieden en niet-kooplieden (1919), 8 pp., met name, p. 3–7. Molengraaff had dit standpunt reeds eerder bepleit in zijn preadvies voor de NJV uit 1883 over de noodzakelijkheid of wenselijkheid om burgerlijk en handelsrecht tot voorwerpen van een afzonderlijk wetboek te maken. De mede-preadviseur A.F.K. Hartogh deelde zijn mening. Zie bovendien de beschouwingen van B.J. Polenaar in het RM van 1883, J.P. Moltzer in Themis van 1884 en A.S. Oppenheim in RM van 1914. Mede over dit onderwerp is een proefschrift in voorbereiding van mr. R.J.Q. Klomp (U.v.A.).

37. J. Limburg, Molengraaff's aandeel in de voorbereiding der wetgeving, in: RM 1931, p. 416.

hoefde niet elke wissel een waarde-erkenning (zoals de incasso-wissel). Een andere vraag was, hoe de verhouding tussen trekker en nemer vermeld moest worden. Bovendien werd naar heersende leer ervan uitgegaan, dat aan de verhouding tussen trekker en nemer, die ten grondslag had gelegen aan de uitgifte van het wisselpapier, geen enkel verweer kon worden ontleend. De wissel werkte dus onafhankelijk van de omstandigheden, waaronder het papier was afgegeven (het zogenaamde dogma van de abstracte verbintenis). Deze opvatting was – volgens de steller van het vlugschrift – niet alleen verouderd, maar ook in strijd met de verkeersbehoefte (welke bescherming eiste van de derde-verkrijger te goeder trouw).³⁸

De achterstand in wetgeving wekte volgens de vlugschriftschrijver des te meer irritatie in de handelswereld op, nu in de omringende landen wel een moderne wetgeving tot stand was gebracht. Met name het Franse voorbeeld verdiende navolging, waar in 1922 de waardevermelding in het wisselformulier was geschrapt. 'Wekt zoo'n fransch voorbeeld niet op om het hoofd koel te houden; om ook in moeilijke tijden aan te sturen op eenvoudige, practische wetswijzigingen die handel en industrie behoeven; om niet, jaar in jaar uit, een wisselwet ongewijzigd te laten voortbestaan die buitenlanders verbaast, eigen burgers hindert en in processen wikkelt?'³⁹ Het heeft even geduurd, voordat het Franse voorbeeld ook werkelijk navolging in Nederland vond. Bij wetten van 5 juni 1925, Stb. 224 en 2 juli 1928, Stb. 217 is het wisselrecht veranderd. Aan de meeste bezwaren is tegemoet gekomen. Zo zijn bij eerstgenoemde wet het plaatsverschil-vereiste en de waarde-erkenning in het wisselformulier niet meer vereist.⁴⁰ Dat deze wetswijzigingen mede dankzij de initiatieven van de Vereeniging Handelsrecht hun beslag hebben gekregen, staat buiten kijf.

De commotie rond het naamloze vennootschapsrecht, geregeld in art. 36 e.v. W.v.K., is vanaf het begin van onze eeuw onder juristen steeds heftiger geworden. Dit deel van het handelsrecht werd in verschillende gremia onderwerp van discussie.⁴¹ De suggesties, voorstellen, verzoeken tot wetswijziging culmineerden in 1910 tot een wetsontwerp van minister A.P.L. Nelissen (1851–1921).⁴² Vanaf het begin van haar oprichting heeft de Vereeniging met het departement contact gehad over de herziening van het

38. Vragen van wisselrecht (1920), p. 4 e.v.; ook Jaarverslag over 1922, p. 6 e.v.; zie ook Molengraaff, Leidraad bij de beoefening van het Nederlandsche handelsrecht, vierde druk, p. 304 e.v.

39. Andermaal: vragen van wisselrecht (1922), p. 3–9.

40. Over het 'nieuwe' wisselrecht: H.R. Ribbius, Het Nederlandsche wisselrecht, Leiden 1925. Voor het vervallen van de vereisten: p. 49 e.v.

41. Zie preadviezen van J.A. Levy en L.E. Visser in WPNR 1902, nr. 1696 en de preadviezen van G. van Slooten Azn en D. Josephus Jitta in de Handelingen van de NJV van 1910 (deel I). Voor andere publicaties uit die tijd: Molengraaff, Leidraad bij de beoefening van het Nederlandsche handelsrecht, vierde druk, p. 202 e.v.

42. Over dit wetsontwerp: L.E. Visser, Enkele kanttekeningen op het Ontwerp 1910, in: RM 1911, p. 68 e.v. Nelissen had als minister Molengraaff gevraagd zich te blijven inzetten voor het zeerecht en mede te werken aan een wijziging van het binnenvaartrecht en het assurantie-recht. MIPU, brief van Nelissen aan Molengraaff, 24 februari 1908.

naamloze vennootschapsrecht. Uit het jaarverslag over 1919 blijkt dat een commissie (bestaande uit Molengraaff, W. Westerman en Oppenheim) is ingesteld tot bestudering van het wetsontwerp. De voornaamste conclusie van dit drietal komt hierop neer, dat menig artikel een volkomen onbekendheid verraaft met de eisen van de praktijk. Zo moest bijvoorbeeld een algemene vergadering van aandeelhouders (ava) beslissen over de meest belangrijke transacties van de naamloze vennootschap (n.v.). Volgens de commissie was een dergelijk voorstel een ongerijmd denkbeeld, waardoor de n.v. eigenlijk verplicht werd haar bedrijf open te leggen aan het publiek en de concurrenten (die aandelen van de n.v. hadden kunnen aanschaffen).

In 1924 werden de preadviezen van Crone en Uyttenboogaart, twee praktijkmensen, gepubliceerd over de wenselijkheid van een strenge wetgeving op de naamloze vennootschap. Tot de grondslagen van het (oorspronkelijke door Nelissen ingediende) wetsontwerp behoorden de openbaarheid van de inrichting van en de machtsverdeling in de n.v., de persoonlijke aansprakelijkheid van oprichters, bestuurders en commissarissen zowel jegens de aandeelhouders als jegens derden en een stringente waarborg van de positie van de minderheid in de ava. Een te strenge wetgeving achtte geen van beide preadviseurs in het belang van het handelsverkeer (Uyttenboogaart wenste overigens iets strengere maatregelen dan Crone). De n.v. moest een vrije ontwikkeling kunnen doormaken overeenkomstig de eisen van de praktijk. Crone bepleitte een onderscheid tussen vennootschappen met of zonder een publiek karakter. Hij richtte zich tegen de vergaande regeling van de hoofdelijke aansprakelijkheid en tegen de mogelijkheid van een minderheid van de ava om bepaalde rechtshandelingen ongedaan te kunnen maken die gebaseerd waren op een wettig door de ava genomen besluit⁴³ (bijvoorbeeld in het geval van een aankoop voor een prijs, die een tiende deel van het geplaatste kapitaal bedroeg).

Drie jaren later, in 1927, volgde weer een rapport van een commissie (ditmaal bestaande uit Molengraaff, Molster, Oppenheim, G. Nauta en B.C. Slotemaker) over het gewijzigd ontwerp van de wet op de naamloze vennootschap. Het rapport verscheen te laat om nog veel invloed te kunnen uitoefenen, namelijk na het beraad in de Tweede Kamer. Fijntjes werd door de commissie erop gewezen dat het aan vooroverleg met belanghebbenden vrijwel geheel had ontbroken (p. 6). De commissie achtte – gezien de grote variëteit aan ondernemingen – een sobere regeling wenselijk. Kernpunten uit het advies waren onder meer de volgende. Ten aanzien van de inrichting van de vennootschap wilde men het dwingend recht vervangen zien door aanvullend recht. Voorts diende het onderscheid tussen de besloten en de open n.v. in de wet tot uitdrukking te worden gebracht. Vele dwingende wetsvoorschriften met betrekking tot een besloten n.v. waren misplaatst. De aansprakelijkheidsregeling van oprichters en bestuurders jegens de aandeelhouders in de vennootschap ging naar de mening van de commissie veel te

43. G.H. Crone, Is een 'strenge' wetgeving op de naamloze vennootschappen gewenst? (1924), p. 4 e.v. en p. 10 e.v.

ver. In redelijkheid kon niet meer verlangd worden dan dat een bestuurder in het algemeen al datgene doet en nalaat wat een goed bestuurder in gelijke omstandigheden behoort te doen en na te laten. Daarnaast behoorde de aansprakelijkheid beperkt te worden tot hen, tot wier werkring de verrichte of nagelaten daad behoorde. Ook de aansprakelijkheid van oprichters, bestuurders en commissarissen jegens derden was volgens de commissie veel te scherp gesteld. Zij hield een pleidooi voor de toepasselijkheid van het 'normale' onrechtmatige daadsrecht.⁴⁴ Veel van het voorgestelde doet – ook voor de huidige lezer – modern aan, vermoedelijk te modern voor die tijd. Bij wet van 2 juli 1928, Stb. 216 werd het naamloze vennootschapsrecht gewijzigd, maar zeker niet tot volledige tevredenheid van de commissie en veel leden van de Vereniging Handelsrecht. Eigenlijk bracht E.J.J. van der Heijden de gevoelens over het resultaat nog het fraaist onder woorden: 'Doornroosje heeft lang genoeg gewacht. Zij moet gedroomd hebben van een anderen ridder, dan een, die zich slechts bij gebrek aan ander werk met haar kwam bemoeien, teleurstelling vergezelt nu eenmaal menig ontwaken'.⁴⁵

Molengraaff reageerde gelaten op deze tegenslag. Namens de commissie deelde hij de ledenvergadering mede, dat men het niet raadzaam had gevonden tot verder optreden van de Vereniging te adviseren. Wat nog bereikbaar was, had de minister (op dat moment J. Donner (1891–1981)) reeds voorgesteld. De strijd diende voorlopig als beëindigd te worden beschouwd. Het woord was aan de praktijk.⁴⁶ De discussie over het onderscheid tussen de open en de besloten n.v. laaide op, toen de fiscus een discretionaire macht kreeg om sommige naamloze vennootschappen als besloten aan te wijzen. Hierdoor werd het mogelijk om directeuren-aandeelhouders persoonlijk aan te slaan, alsof er geen n.v. bestond. Naast dividend- en tantième-belasting diende een aangeslagene ook inkomstenbelasting af te dragen. Volgens de vlugschriftschrijvers kon het bedrijfsleven deze last niet dragen en kwam de directeur-aandeelhouder in een hele slechte positie.⁴⁷

44. W.L.P.A. Molengraaff, F.A. Molster, A.S. Oppenheim, G. Nauta, B.C. Slotemaker, Rapport over het gewijzigd ontwerp op de naamloze vennootschappen (1927), p. 9, p. 12, p. 38 e.v. en p. 45 e.v. Het rapport werd bijna letterlijk weergegeven in De Naamloze Vennootschap 1926–1927, p. 345–347 en p. 377–379. Verder vindt men in dit tijdschrift geen melding van preadviezen of andere werkzaamheden van de Vereniging. Honée wijst erop dat de beknoptheid van de regeling uit 1928 gebaseerd was op een helder inzicht van de wetgever in eigen kunnen. Zie H.J.M.N. Honée, De ontwikkeling van het vennootschapsrecht, in: 150 Jaar Wetboek van Koophandel, Deventer 1989, p. 35 e.v.

45. E.J.J. van der Heijden, Doornroosje, in: De Naamloze Vennootschap 1927–1928, p. 1. Zie ook de monografie: E.J.J. van der Heijden, Handboek voor de Naamloze Vennootschap naar Nederlandsch recht, Zwolle 1929.

46. Jaarverslag over 1929, p. 5. Ook in het Jaarverslag over 1927, p. 6–7, wordt gewag gemaakt van een discussie over de vraag of de Vereniging nog stappen moet ondernemen bij de Eerste Kamer of de regering. Ook toen is daarvan afgezien.

47. K. van Hinloopen Labberton, De strijd van den fiscus tegen de N.V.'s (1934) en J.R. Schaafsma, Richtige heffing (1938).

5. Besluit

De Vereeniging kan aan het begin van de Tweede Wereldoorlog terugkijken op een zeer succesvolle start, een mager vervolg, bijna eindigend in de afgrond van vergetelheid en een zo ongeveer voltooide klim uit dit dal. Na het aantreden van Kamphuisen is een aantal – gezien de aanvankelijke doelstelling van de Vereeniging – fundamentele veranderingen in gang gezet. De aandacht van de Vereeniging verlegt zich ook naar andere terreinen buiten het handelsrecht (dat op een aantal uitzonderingen, bijvoorbeeld de Faillissementswet en de Handelsregisterwet, besloten lag in het W.v.K.). De laatste vlugschriften ruimden uitdrukkelijk plaats in voor fiscaal recht, de eerste prijsvragen hadden betrekking op burgerlijk procesrecht. De Vereeniging lijkt ook wat 'juridischer' te worden. Belanghebbende groeperingen uit de handels- en bankwereld wisten het dagelijks bestuur nauwelijks meer te vinden. De bankiers en kooplieden verdwenen, de bedrijfsjuristen kwamen ervoor terug. Het door Mees zo vurig bepleite economische moment bleef aanwezig, maar verdween geleidelijk en geruisloos naar de achtergrond. Ook het strijdbare en propagandistische karakter van de Vereeniging lijkt langzaam weg te ebben. Zij wordt 'wetenschappelijker', minder gericht op actie. Hopelijk maken de eerste jaren van de Vereeniging de lezer nieuwsgierig naar meer: hoe zal het de Vereeniging Handelsrecht vergaan na de Tweede Wereldoorlog?

VEREENIGING HANDELSRECHT 1946-1969

1. Een moeizame start

Het was in het duistere oorlogsjaar 1943, dat het vijftientigjarig bestaan van de Vereeniging viel. Mees herdacht in sobere bewoordingen deze mijlpaal in het verenigingsleven. Hij wees erop dat – gezien de vele wetswijzigingen die tot het initiatief van de Vereeniging waren terug te voeren – haar streven niet zonder vruchten was gebleven.¹ Er waren echter in 1945 slechts weinige leden en lid-begunstigers overgebleven, die deze woorden konden beamen. Na reconstructie van de administratie (die in het oorlogsgeweld verloren was gegaan) bleek dat het aantal gewone leden iets meer dan veertig bedroeg en het aantal leden-donateurs was teruggelopen tot twaalf. Tot de trouwste begunstigers behoorden de Vereniging van Effectenhandelaren te Rotterdam, de (Koninklijke) Nederlands(ch)e Reedersvereniging en de Broederschap der (Candidaat)Notarissen. Representanten van deze drie organisaties zouden vanaf 1946 voor lange tijd een vaste plaats in het algemeen bestuur van de Vereeniging krijgen. Het mag niet onvermeld blijven dat ook het 'Magazijn De Bijenkorf' al tijdenlang zonder haperen aan zijn verplichtingen voldeed. Het zou overigens na de oorlog een behoorlijke tijd duren, voordat de handelswereld weer op volle sterkte financieel bijdroeg. De Vereeniging telde echter rond het midden van de jaren zestig weer bijna de gehele Nederlandse grootindustrie (Philips, Hoogovens, Unilever, AKU, Staatsmijnen, Phs. van Ommeren's Scheepvaartbedrijf, Heineken, Shell, Esso) onder haar begunstigers.²

Na de periode van gedwongen inactiviteit tussen 1942 en 1945 had het bestuur moeite de draad van voor de oorlog weer op te pakken. Leden werden nauwelijks geënthousiasmeerd en de eerste ledenvergadering werd door niet meer dan tien personen bijgewoond. Het bedenken van een nieuw onderwerp voor een prijsvraag (nadat het in de oorlog opgebouwde voorraadje

1. W.C. Mees in Jaarverslag over 1943. De (jaar)verslagen over de jaren 1943 tot en met 1967 bevinden zich in ARA, AVHan, inv. no. 7.

2. Het geringe aantal leden en begunstigers betekende overigens niet dat de financiële situatie na 1945 deplorabel was. Per 31 december 1945 bedroeg het totaal-actief fl. 34.249,76 (ARA, AVHan, inv. no. 5, Not. verg. dag. bestuur 2 november 1946). Voor de oorlog, in 1939, was dit fl. 33.968,30.

P.W. Kamphuisen (1897-1961), voorzitter van de Vereniging Handelsrecht 1936-1956. Foto:
Verzameld werk van
Prof. Mr. P.W. Kamphuisen, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle 1963.

vragen was uitgeput) lukte bovendien niet. Door allerlei initiatieven van het ministerie van justitie kwam hier geleidelijk verandering in. Over het geheel genomen kan de periode tussen 1946 en 1969 beschouwd worden als een tijdspanne van weinig pieken en veel dalen. Daar komt bij, dat de Vereeniging minder deelterreinen van het handelsrecht tot haar aandachtsgebied rekende dan voorheen. Kamphuisen meende – met instemming van de andere leden van het algemeen bestuur – dat de Vereeniging een ‘meer algemene taak’ had, namelijk optreden daar, waar geen specifieke belangenverenigingen aanwezig zijn. Zij diende zich bijvoorbeeld niet op een bij uitstek zo gespecialiseerd terrein als de uniformering van het internationale binnenvaartrecht of de regeling van de aansprakelijkheid van de vervoerder te geven.³ Ook een later bestuur onderschreef de mening, dat de Vereeniging Handelsrecht niet gezaghebbend was op het laatstgenoemde gebied. Erger nog: men dacht dat de preadviezen weinig invloed hadden op de ‘ontwikkeling der dingen’.⁴ In de tijd van Molengraaff zou een dergelijke defaitistische mening niet zo snel uit de mond van een bestuurslid opgetekend zijn. Tegelijkertijd vond in één opzicht een uitbreiding van de werkzaamheden van de Vereeniging plaats. Het algemeen bestuur ging in 1967 akkoord met het voorstel van de voorzitter en secretaris om als ‘nationale’ groep van de ‘Association Internationale du Droit Commercial et du Droit des Affaires’ te fungeren.⁵

De reeds voor de oorlog door het dagelijks bestuur voorbereide en algemeen goedgekeurde statutenwijziging vond ondanks de gesignaleerde beleidswijzigingen (voorlopig) geen doorgang. Wel blijkt uit de verslagen dat volgens het dagelijks en algemeen bestuur de belangrijkste bijdrage van de Vereeniging vooral hierin diende te bestaan, dat de aanhangige problematiek op een ‘wetenschappelijk niveau’ werd gebracht en dat in debatten van de Tweede Kamer het juridische element niet werd verwaarloosd. Het werk van de Vereeniging had inmiddels alom waardering ondervonden, hoewel er weinig continuïteit in het uitbrengen van publicaties bestond. De besturen hadden meestal een gelukkige hand in het kiezen van preadviseurs en de bekroonde antwoorden op een prijsvraag bleken met een zekere regelmaat een schot in de roos te zijn.

2. De bestuurders

Na de oorlog waren nog twee van de oprichters bestuurlijk actief: Mees als secretaris en Westerman als penningmeester. Zij werden bijgestaan door voorzitter Kamphuisen; Star Busmann en F.J. Brevet (1893–1983) waren de meest in het oog springende leden van het dagelijks bestuur. Door allerlei

3. ARA, AVHan, inv. no. 2, Not. verg. alg. bestuur 26 mei 1954. De notulen van de vergaderingen van het algemeen bestuur tot en met 1965 zijn te vinden onder inv. no. 2.

4. ARA, AVHan, inv. no. 3, Not. verg. alg. bestuur 8 oktober 1966.

5. ARA, AVHan, inv. no. 39, stukken uit mei 1967.

ongelukkige omstandigheden is de taak van Mees⁶ vanaf 1946 overgenomen door Westerman, die echter in 1950 als gevolg van een noodlottig auto-ongeval om het leven kwam. De functies van secretaris en penningmeester werden toen overgenomen door de advocaat A.F. van Manen (1906–1956). In 1956 was de tijd rijp voor een grote bestuursverandering. Kamphuisen en Star Busmann legden hun functies neer. Zij hadden hun werk gedaan in de niet gemakkelijke periode van na de oorlog. De Utrechtse hoogleraar in het burgerlijke recht, L.J. Hijmans van den Bergh (1901–1974), werd de nieuwe voorzitter. Hij werd bijgestaan door de reeds genoemde Brevet als ondervoorzitter, de advocaat I.J. Dutilh als secretaris-penningmeester, P.P. Vreede (eveneens advocaat) als tweede secretaris en W.C.L. van der Grinten als gewoon lid van het dagelijks bestuur. Dit bestuur heeft het ongeveer tien jaar vol gehouden. In 1965 trad Brevet af. Hij werd opgevolgd door J.R. Schaafsma, die een jaar later het onder-voorzitterschap al weer door gaf aan H. Drion, op dat moment hoogleraar in het burgerlijke recht te Leiden.

Uit de overgeleverde notulen blijkt dat het te voeren beleid niet een zaak was van voorzitter en secretaris-penningmeester alleen. Letterlijk schreef Dutilh aan Hijmans van den Bergh naar aanleiding van een probleem: 'Het schijnt mij overigens toe dat wij niet alles samen kunnen blijven bedisselen, maar het bestuur in onze problemen moeten kennen'.⁷ Het hele dagelijkse bestuur en het op de achtergrond steeds aanwezige algemeen bestuur werkten nauw samen om de Vereeniging de benodigde impulsen te geven. Het algemeen bestuur nam de in de statuten (art. 12) opgedragen voorlichtingstaak serieus. Zo hebben bijvoorbeeld Van der Grinten als lid van het dagelijks bestuur en C.Æ. Uniken Venema, vanaf 1966 lid van het algemeen bestuur, een uitvoerige discussie gevoerd over het concernrecht en de Europese n.v. als mogelijke onderwerpen voor een preadvies.⁸ Over voorzitter Kamphuisen is in het vorige hoofdstuk al geschreven. Na 1945 zou hij zijn Nijmeegs hoogleraarschap neerleggen. Hij werd (president-)commissaris bij de AKU, de Bank voor Handel en Scheepvaart te Rotterdam (de holding van het Thyssen-Bornemiszaconcern) en de Nederlandse Handel-Maatschappij. Ook werd Kamphuisen publicitair zeer actief op het gebied van het vennootschapsrecht. Via hem ontstond een hechte band tussen de Vereeniging Handelsrecht en het Studiegenootschap voor Bedrijfsjuristen. Hij heeft ervoor gezorgd dat de Vereeniging het contact met het bedrijfsleven niet verloor.

De opvolger van Kamphuisen was – zoals gezegd – Hijmans van den Bergh, op het eerste gezicht een verrassende keus. Weliswaar was hij voor zijn Utrechtse professoraat advocaat te Rotterdam, waar hij zich onder andere gespecialiseerd had in binnenvaartrecht en schadeverzekering. Maar

6. Mees merkte in de laatste door hem bijgewoonde vergadering van het dagelijks bestuur op, dat de Vereeniging Handelsrecht een deel van zijn levenswerk had uitgemaakt.

7. ARA, AVHan, inv. no. 19, brief van I.J. Dutilh aan L.J. Hijmans van den Bergh 7 september 1965.

8. ARA, AVHan, inv. no. 39, stukken vanaf oktober 1966.

hij stond in de juridische wereld niet bekend als een handelsrecht-specialist, eerder als een generalist op het brede gebied van het privaatrecht. Hijmans heeft tijdens zijn professoraat van de door hem gekoesterde handelsrechtelijke belangstelling vooral blijk gegeven in de vele annotaties, die hij voor de NJ heeft geschreven.⁹

Van de in deze paragraaf genoemde bestuursleden verdient Brevet extra aandacht. In het dagelijks leven was hij secretaris van de Vereniging van Effectenhandelaren en directeur van het Algemeen Administratie- en Trustkantoor te Rotterdam. Wanneer zijn zakelijke beslommeringen hem evenwel tijd lieten, beoefende hij de letterkunde. Hij vertaalde oden van Horatius en publiceerde religieus getinte poëzie van eigen hand. Door zijn niet aflatende ijver werd bovendien de stad Rotterdam verrijkt met het oorlogsmonument van de beeldhouwer Zadkine.¹⁰ Ook voor het welbevinden van de Vereniging heeft Brevet zich in het bijzonder ingezet. Reeds voor de oorlog vervulde hij een functie in het algemeen bestuur, vanaf 1952 trad hij op als lid van het dagelijks bestuur. Hij was degene, die de grondslag heeft gelegd voor de in de Vereniging Handelsrecht traditioneel geworden uitschrijving van prijsvragen.¹¹ Brevet gaf in 1953 het signaal tot een grootscheepse ledenwervingsactie. Hij wilde de oude tijden laten herleven: in de brief moest meer propagandistische kracht! Verder werd door hem voorgesteld om een speciale ledenvergadering te beleggen voor het bespreken van de uitgebrachte preadviezen. Een vergadering trekt allicht belangstellenden.¹² Brevet was – kortom – een type, dat iedere vereniging nodig heeft: stimulator, aanjager en meedenker.

Uit het overzicht van de bestuurders valt wederom op, dat de 'academici' niet de overhand hadden. Ook de praktijkjuristen waren goed vertegenwoordigd. Wel waren de niet-juristen (de bankiers, de zakenlieden, de economen) bijna volledig uit het dagelijks en algemeen bestuur verdwenen.

Per 1 januari 1970 zou weer een grote bestuurswisseling plaatsvinden. Hijmans van den Bergh, Drion en Dutilh stelden hun functies ter beschikking aan het algemeen bestuur. Hun opvolgers komen in het volgende hoofdstuk ter sprake.

9. Zie levensbericht en publikatielijst in: Met eerbiedigende werking. Opstellen aangeboden aan Prof. mr. L.J. Hijmans van den Bergh, Deventer 1971. Zijn oeuvre telt een paar publicaties in De Naamlooze Vennootschap. Gedurende het voorzitterschap van Hijmans vonden de meeste bestuursvergaderingen plaats op het Molengraaff-Instituut te Utrecht.

10. BWN, III 1989, p. 75-76.

11. Verslag over de werkzaamheden 1960-1965, p. 5. De door hem zelf opgestelde prijsvraag over het verband tussen het aandeel en het stemrecht in de n.v. leverde geen enkel antwoord op.

12. ARA, AVHan, inv. no. 5, Not. verg. dag. bestuur 26 mei 1954 en not. verg. alg. ledenvergadering 14 maart 1959.

3. De lotgevallen en de activiteiten van de Vereeniging

De eerste echte activiteit van de Vereeniging Handelsrecht na de Tweede Wereldoorlog hing nauw samen met een initiatief, waartoe de minister van Justitie J.H. van Maarseveen (1894–1951) het startschot gaf.¹³ Hij had namelijk aan de Stichting van de Arbeid gevraagd om een advies uit te brengen inzake een eventuele wijziging van het Nederlandse vennootschapsrecht en wel met betrekking tot 'het democratiseren' van het recht der naamloze vennootschap. Het algemene bestuurslid B.C. Slotemaker, die door de Stichting als voorzitter van de commissie, die het advies moest uitbrengen, werd aangezocht, bracht dit streven van de minister onmiddellijk ter sprake in de bestuursvergadering van het algemeen bestuur van de Vereeniging. Hij vreesde namelijk dat in een commissie van werkgevers, werknemers en ambtenaren de juridische belichting van dit heikele probleem volstrekt onvoldoende zou blijken te zijn.¹⁴ Het algemeen bestuur van de Vereeniging maakte dankbaar gebruik van dit buitenkansje om weer enige invloed bij het ministerie te krijgen en verzocht prompt een tweetal deskundige juristen een advies te schrijven. In de volgende paragraaf worden de uitgebrachte preadviezen nader besproken.

Ook het tweede initiatief werd het bestuur van de Vereeniging eigenlijk in de schoot geworpen. Reeds in 1947 had het dagelijks bestuur aan Prof. mr. E.M. Meijers (1880–1954) zijn medewerking aangeboden met betrekking tot de onderwerpen, die geacht kunnen worden in het bijzonder het arbeidsveld van de Vereeniging te raken.¹⁵ Op dit aanbod volgde geen reactie. De publicatie van de Derde reeks van Vraagpunten betreffende het nieuwe Burgerlijk Wetboek en de antwoorden van de minister van Justitie op deze punten deed Kamphuisen naar de pen grijpen. Hij meldde op 21 januari 1953 zijn medebestuurders, dat een groot aantal van deze vraagpunten betrekking had op handelsrechtelijke onderwerpen. In september 1953 wilde hij de leden van de Tweede Kamer verrassen met een aantal door deskundigen bewerkte rapporten, die als preadvies van de Vereeniging dienden te worden gezien. Dankzij de selectie van een aantal zeer bekwame juristen is Kamphuisen in zijn opzet geslaagd.¹⁶ Door deze publicitaire stunt, zoals het optreden door menige vakgenoot werd gezien, wist de Vereeniging de aandacht weer op zich te vestigen. Daarom zullen de preadviezen eveneens in de volgende paragraaf aan de orde komen. De latere voorzitter Hijmans van den Bergh achtte – gezien de waardering die dit initiatief van de Vereeniging had ondervonden – het wenselijk om contact te zoeken en te onderhouden

13. De prijsvraag over de verzekerbare en verzekerde waarde, waarvan het bekroonde antwoord in 1947 werd gepubliceerd, was reeds in 1943 bedacht (zie het Jaarverslag over 1943). Het onderwerp 'Unificatie van Handelsrecht' was eveneens al in de oorlog onderwerp van discussie geweest.

14. ARA, AVHan, Not. verg. alg. bestuur 25 september 1948. Een weergave van het voorstel van Slotemaker bevindt zich ook in het Jaarverslag over 1948.

15. Jaarverslag over 1947.

16. ARA, AVHan, inv. no. 24, Dossier 'Vraagpunten nieuw Burgerlijk Wetboek'.

met het driemanschap, dat het door Meijers aangevangen werk voor een nieuw BW voortzette. Hij had begrepen, dat dit college gaarne publicaties zag over verschillende onderwerpen. Een nieuwe uitgelezen kans zou zich misschien voor de Vereeniging voordoen.¹⁷

De beschreven initiatieven tot wetgeving kwamen – zoals al min of meer gesuggereerd is – als geroepen. De Vereeniging Handelsrecht dreigde, evenals na het overlijden van Molengraaff, opnieuw in te slapen. Ondanks herhaalde oproepen in de jaarverslagen tot een actieve deelname van de leden aan de werkzaamheden van de Vereeniging, was de respons minimaal gebleven.¹⁸ Het succes van de preadviezen over het nieuw BW (de ruime voorraad aan extra exemplaren was binnen korte tijd 'praktisch' uitverkocht) bracht Brevet ertoe de al vermelde 'agressieve' ledencampagne te starten. In ieder geval moest een beroep worden gedaan op de hoogleraren in het handelsrecht (die blijkbaar niet allemaal lid waren!). Verder moest de brief worden toegezonden aan een aantal grote bedrijven buiten de industriële sector (zoals V. en D. en C. en A.). Secretaris Dutilh zou ter ondersteuning van de actie de algemeen secretaris van de Kamers van Koophandel en Fabrieken te Rotterdam inschakelen (die later ook daadwerkelijk een lijst van een honderdtal mogelijk voor de Vereeniging interessante bedrijven heeft opgesteld).¹⁹

Tot nu toe is er alleen nog sprake geweest van het uitlokken van preadviezen. Dat wil niet zeggen, dat de Vereeniging de prijsvragen was vergeten. Eerder het tegendeel: de prijsvragen waren uitgegroeid tot een in het bestuur regelmatig besproken zorgenkindje. Zij werden met extra veel publiciteit omgeven, zonder resultaat echter. Zij bleven onbeantwoord of kregen geen publicatiewaardige antwoorden. Een uitzondering op deze droevige situatie vormde het door R. von Geldern, bedrijfsjurist bij Philips, gesuggereerde onderwerp over toelaatbare en ontoelaatbare reclame.²⁰ De prijsvragen over bijvoorbeeld de band tussen het aandeel en het stemrecht in de naamloze vennootschap, de gemeenschap van goederen en het eigendomsvoorbehoud mochten zich in geen of slechts zeer weinige belangstelling verheugen. Toch wenste de Vereeniging zich aanvankelijk niet bij de tegenvallers neer te leggen. De ledenvergadering was van oordeel, dat voor een prijsvraag 'de meeste belangstelling zou kunnen worden verwacht' en verkoos deze activiteit boven een of meer door de Vereeniging uit te lokken preadviezen.²¹ Formulieren met de prijsvraag werden toegezonden aan de leden en begunstigers,

17. ARA, AVHan, Not. verg. alg. bestuur 31 augustus 1956.

18. Men vergelijkte het Verslag over 1951 en over 1952, p. 5. Het is niet twijfelachtig, dat juist op dit ogenblik, nu de nieuwe codificatie van ons civiele recht vele problemen opwerpt, welke speciaal het handelsrecht betreffen, onze vereniging een bijzondere taak heeft. Met een klemmende oproep aan al onze leden hierbij actief mede te werken moge ik dit jaarverslag besluiten.

19. ARA, AvHan, inv. no. 5, Not. verg. dag. bestuur 26 mei 1954 en inv. no. 2, Not. verg. alg. bestuur 26 mei 1954.

20. Zie C. Berkhouwer en H.M. Voetelink, Toelaatbare en ontoelaatbare reclame, Zwolle 1954.

21. Verslag over 1956–1957–1958, p. 5. De ledenvergadering vond plaats op 31 augustus 1956.

de juridische faculteiten, bibliotheken en instituten, alle juridische tijdschriften, de NJV en de Nederlandse Advocaten-Vereeniging en alle grote dagbladen. Daarnaast werden ook sommige Belgische bladen en universiteiten (Brussel, Leuven en Gent) benaderd.²² Ondertussen bracht de werkzaamheid aan het nieuwe BW de Vereeniging Handelsrecht voorlopig nog geen duidelijk nieuw arbeidsterrein. De voorgestelde veranderingen in het vennootschaps-, verenigings- en stichtingenrecht gaven – naar de mening van Kamphuisen – weinig aanleiding tot concrete bespiegelingen in welke vorm dan ook. Hij wilde wachten tot verdergaande voorstellen ter tafel waren gebracht.

In de vergadering van het algemeen bestuur van 4 december 1958 werd – door het uitblijven van geschikte antwoorden op alleszins interessante vragen – voor het eerst openlijk twijfel uitgesproken over het nut van prijsvragen. De beantwoording ervan vergt tijd en die tijd wensten velen, 'die overigens tot publiceren in staat zijn', niet meer op te brengen. Na ampele discussie werd besloten de prijsvraag nog niet helemaal overboord te zetten. 'Er moet worden gezocht naar vragen, waardoor bij het bedrijfsleven belangstelling kan worden verwacht'.²³ In 1960 wordt nogmaals gesteld, dat zodanige onderwerpen dienen te worden gekozen, 'dat ook figuren uit de praktijk aan de prijsvraag kunnen deelnemen'.²⁴ Dutilh liet over dit beleidsstandpunt enige jaren later geen enkel misverstand bestaan: het streven van het algemeen en het dagelijks bestuur was en is erop gericht onderwerpen aan de orde te stellen, waarvoor in de praktijk van hen die met het handelsrecht te maken hebben, belangstelling bestaat; de leden en begunstigers kunnen bij dit streven behulpzaam zijn.²⁵

Ondanks de extra zorg, die van bestuurswege werd besteed aan de publiciteit rond de uitgeschreven prijsvragen, waren het wederom twee preadviezen waardoor de Vereeniging Handelsrecht in het brandpunt van de juridische belangstelling kwam te staan. M. Bos, hoogleraar in het volkenrecht te Utrecht en B. Baardman, op dat moment bedrijfsjurist bij Unilever te Rotterdam, waren de auteurs en hun onderwerp was kartelbepalingen in het E.E.G.-verdrag. De Vereeniging had bij deze activiteit bijna niets aan het toeval overgelaten. Een zo uitgebreide perscampagne had zij in haar bestaan met betrekking tot een preadvies nog niet eerder meegemaakt (hoewel de adviezen over het nieuwe BW ook met de nodige publicitaire zorg omgeven waren geweest). De preadviezen werden niet alleen toegezonden aan leden en begunstigers, redacties van de grote dagbladen, alle juridische tijdschriften in Nederland, bibliotheken en instituten, maar ook aan alle hoogleraren, lectoren, privaat-docenten en wetenschappelijke ambtenaren in het privaat-, staats-, volken- en administratief recht, de leden van de Hoge Raad, de president van het Hof van Justitie te Luxemburg, de minister van Justitie, de

22. Verslag over 1959, p. 2. Zie ook ARA, AVHan, Not. verg. alg. bestuur 29 april 1952.

23. ARA, AVHan, Not. verg. alg. bestuur 4 december 1958.

24. ARA, AVHan, Not. verg. alg. bestuur 26 november 1960.

25. Verslag over 1968.

presidenten van de gerechtshoven en de rechtbanken, hoge leden van het Openbaar Ministerie en aan de leden van 'concurrerende' verenigingen, zoals die voor Internationaal recht, Europees recht en Industriële eigendom.²⁶ De Vereniging werd voor haar inspanningen beloond. De vergadering op 7 januari 1961 in Café-Restaurant Esplanade te Utrecht werd een doorslaand succes. Rond de 160 personen waren aanwezig, terwijl in die tijd het aantal gewone leden ongeveer 90 bedroeg en het aantal lid-begunstigers nog geen 30.²⁷ Het lijkt mij daarom gerechtvaardigd ook aan deze preadviezen in de volgende paragraaf enige woorden te wijden.

Na deze klapper werd het gedurende vier jaren doodstil rond de Vereeniging. Zowel Dutilh als Hijmans voelden zich enigszins bezwaard over deze situatie. 'Overigens heb ik al lang een kwaad geweten. De administratie is prima bij, maar de overige activiteit van de vereniging is nihil', zo schreef Dutilh aan Hijmans van den Bergh. Deze schreef terug: 'Wat de activiteiten van de Vereniging betreft: ook mijn geweten moppert sinds enige tijd'. Baardman, de glorieuze preadviseur uit 1961, vroeg zich zelfs af of de Vereeniging Handelsrecht nog wel bestond!²⁸ De redenen, die voorzitter Hijmans van den Bergh in een nota van 19 februari 1965 voor het jarenlange stilzwijgen van de Vereeniging gaf, zullen de huidige bestuursleden vermoedelijk bekend voorkomen. Op het gebied van het handelsrecht was een aantal 'specialistische organisaties' ontstaan, zoals bijvoorbeeld de Vereniging voor Verzekeringswetenschap en de (reeds wat oudere) Vereniging voor Zeerecht. De preadviezen over het kartelrecht in het E.E.G.-verdrag hadden succes gehad, maar daarna ontstond de Vereniging voor Europees recht. Gevolg van dit alles was, aldus Hijmans, dat het werkteerrein van de Vereeniging Handelsrecht zo niet beperkt, dan toch meer bevolkt was geraakt en geschikte onderwerpen voor behandeling steeds moeilijker gevonden konden worden. Daarnaast waren in het begin van de jaren zestig kwesties van vennootschapsrecht enigszins geblokkeerd door de werkzaamheden van de Commissie Ondernemingsrecht (de zogenaamde Commissie-Verdam), waarvan Hijmans van den Bergh overigens zelf deel uitmaakte. De werkzaamheden van deze commissie en haar rapport hadden talrijke publicaties uitgelokt. Hijmans vond het niet aangewezen, 'dat de Vereeniging "Handelsrecht" de stroom papieren te dezen aanzien gaat vergroten'. Bovendien had de ervaring geleerd, dat prijsvragen 'het niet meer deden'.²⁹ In het algemeen

? 1905!

26. Verslag over de werkzaamheden gedurende de verenigingsjaren 1960-1965, p. 1. ARA, AVHan, Not. verg. alg. bestuur 26 november 1960.

27. ARA, AVHan, inv. no. 20, lijst van aangemelde deelnemers aan de vergadering van 7 januari 1961. Op deze lijst stonden 100 personen. Blijkbaar hadden 60 mensen zich niet aangemeld. In genoemd Café-Restaurant Esplanade aan het Lucas Bolwerk te Utrecht vonden wel vaker ledenvergaderingen van de Vereeniging plaats.

28. ARA, AVHan, inv. no. 20, brief van Dutilh 29 november 1962; brief van Hijmans van den Bergh 6 december 1962; opmerking van Baardman in brief van H. Drion aan Hijmans van den Bergh 10 november 1964.

29. ARA, AVHan, inv. no. 2, Nota voor de bestuursvergadering van de Vereeniging 'Handelsrecht' van 27 februari 1965, gedateerd 19 februari 1965. De Commissie Verdam had tot taak

VEREENIGING „HANDELSRECHT“

OPGERICHT 16 APRIL 1918

SECRETARIAAT: EENDRACHTSWEG 91 - ROTTERDAM 2 - TEL 010 - 111485

PRUJSVRAAG

De Vereniging „Handelsrecht“ vraagt een antwoord op de navolgende vraag:

Verdiest het — met inachtneming ook van ervaringen elders — aanbeveling de „eenmanszaak“ in de Nederlandse wet te regelen, en zo ja, in welke zin?

Het antwoord moet zijn gesteld in de Nederlandse taal, met de schrijfmachine zijn geschreven en voor 1 maart 1968 in viervoud worden ingezonden aan het secretariaat der Vereniging, Eendrachtsweg 91, Rotterdam; het dient — in druk — niet langer te zijn dan ongeveer 60 pagina's (350/400 woorden per pagina).

Het antwoord zal de naam en het adres van de schrijver niet mogen vermelden, noch eniglei andere aanduiding van herkomst mogen bevatten, doch voorzien moeten zijn van een motto, dat ook zal moeten voorkomen op een bijgevoegde gesloten en verzegelde enveloppe, welke naam en adres van de schrijver volledig moet behelzen. Voorts zal het antwoord een correspondentie-adres moeten vermelden, hetwelk evenmin aanwijzingen mag geven omtrent de schrijver.

De beoordeling der inzendingen zal geschieden door een jury, bestaande uit de heren Mr H. H. Nauia, Mr N. J. Polak en Prof. Mr G. J. Scholten. Het Dagelijks Bestuur der Vereniging is bevoegd andere leden van de jury aan te wijzen, indien één of meer der aangewezenen verhinderd mocht(en) raken zijn (hun) taak te vervullen.

De Vereniging stelt een bedrag van f. 1.000,— (een duizend gulden) beschikbaar als beloning van de beste inzending, welke een prijs waardig wordt gekeurd, met dien verstande, dat de jury de bevoegdheid heeft genoemd bedrag onder meer inzenders te verdelen dan wel slechts een gedeelte daarvan toe te kennen.

De naam (namen) van degene(n), aan wie een prijs wordt toegekend, wordt (worden) openbaar gemaakt.

De Vereniging krijgt het auteursrecht van de bekroonde inzendingen; de niet bekroonde inzendingen worden desgewenst aan de opgegeven correspondentie-adressen teruggezonden.

De beslissing van de jury is onherroepelijk. In gevallen, hierboven niet voorzien, beslist het Dagelijks Bestuur van de Vereniging.

VEREENIGING „HANDELSRECHT“

Prof. Mr L. J. HIJMAN VAN DEN BERGH, Voorzitter

Mr I. J. DUTILH, Secretaris

Utrecht/Rotterdam, april 1965.

Formulier voor de laatste prijsvraag. Foto: Algemeen Rijksarchief, Archief Vereniging Handelsrecht, inv. no. 39.

bestuur werd ondanks de geopperde bezwaren, maar gezien de goede ervaringen in het inmiddels verre verleden toch besloten tot het uitschrijven van een prijsvraag. Tegelijkertijd werd – om een volgende periode van inactiviteit te voorkomen – overgegaan tot het uitlokken van een preadvies. Wonder boven wonder kwam een antwoord binnen. Het door F. Molenaar ingestuurde geschrift, getiteld *Orde op zaken*, zou het laatste bekroonde antwoord op een prijsvraag zijn, dat door de Vereniging uitgebracht werd. De preadviezen werden het publicatiemiddel voor de toekomst. De niet al te voorspoedig verlopen jaren zestig werden afgesloten met de verspreiding van het advies van W. Westbroek over de wenselijkheid van wettelijke bepalingen in verband met concernverhoudingen, een onderwerp dat bedacht was door Uniken Venema. Een gebeurtenis, die voor vele organisaties een mooie gelegenheid vormt tot bijzondere activiteit, namelijk het vijftigjarig bestaan, heeft in 1968 voor de leden, de begunstigers en de besturen van de Vereniging Handelsrecht niet tot feestgedruis van noemenswaardige betekenis aanleiding gegeven.

4. Enkele succesvolle preadviezen

Het ligt voor de hand dat een behoorlijk aantal publicaties van de Vereniging Handelsrecht in de periode tussen 1946 en 1969 op het vennootschaps- en/of ondernemingsrecht betrekking zou hebben. Hoewel boek 2 van het nieuwe BW in eerste instantie de regeling uit het W.v.K. zonder al te veel wijzigingen overnam, was dit gedeelte van het handelsrecht onder invloed van de Europese ontwikkelingen onderhevig aan geweldige veranderingen. Nieuw in de Nederlandse wetgeving was onder meer de regeling van de besloten vennootschap, die in 1971 in het W.v.K. zijn beslag kreeg en waaraan in preadviezen ook aandacht werd besteed.³⁰ De Vereniging probeerde – voor zover binnen haar bereik – het nieuwe recht van kanttekeningen te voorzien en liep daarbij nogal eens achter de feiten aan. Vooral de tijdschriften *De Naamloze Vennootschap*, *T.V.V.S.* en *Sociaal-Economische Wetgeving* volgden de voorgestelde veranderingen op de voet. Geduchte concurrentie ondervond de Vereniging ook van de uitgaven vanwege de Studiekring 'Prof. mr. J. Offerhaus' (in het kader waarvan in 1963 de eerste publicatie verscheen) en de reeks Vennootschapsrecht en rechtspersonen-

de minister van Justitie te adviseren over toekomstige handelswetgeving. In 1964 kwam het Rapport van de Commissie, 'Herziening van het ondernemingsrecht', uit. De nadien gerealiseerde wijzigingen in het vennootschapsrecht gingen voor een groot gedeelte terug op de werkzaamheden van deze Commissie.

30. Reeds in 1953 was door W.C.L. van der Grinten en G.J.H. Kuyk voor de NJV gepreadviseerd over de wenselijkheid om in de civielrechtelijke wetgeving voor de zogenaamde besloten naamloze vennootschap bijzondere voorzieningen te treffen. In 1971 volgde de Vereniging Handelsrecht met preadviezen van A.G. Lubbers en Y. Scholten. In hetzelfde jaar werd ook door de Nederlandse Vereniging voor Rechtsvergelijking een preadvies over de b.v. uitgebracht, namelijk van de hand van F.J.W. Löwensteyn.

recht, een 'Serie Monografieën', waarin vanaf het einde van de jaren zestig door het Nijmeegse Van der Heijden-Instituut (opgericht in 1966) veelvuldig gepubliceerd is.³¹

De Vereniging Handelsrecht kon – ondanks de zo nu en dan ondervonden tegenslag – in de eerste jaren na de oorlog bogen op een aantal klinkende publicaties. Tot de 'succesnummers' behoorden onder andere de stukken van Ph.A.N. Houwing, een paar jaar eerder tot hoogleraar in het privaatrecht te Rotterdam benoemd en W.L. Haardt, op dat moment bedrijfsjurist bij Philips in Eindhoven. Zij onderzochten op kritische wijze de wenselijkheid van het toekennen van medezeggenschap aan arbeiders in de onderneming door middel van een wijziging van het vennootschapsrecht. Dit onderwerp stond politiek sterk in de belangstelling na de bijdrage *De onderneming als gemeenschap in het recht* van de katholieke voorman C.P.M. Romme (1896–1980).³² Om ieder misverstand voor de huidige lezer te voorkomen: de regering had, naast dit plan, reeds een Wet op de Ondernemingsraden (W.O.R.) in voorbereiding, die evenzeer tot strekking had aan arbeiders in een aantal opzichten medezeggenschap (meestal in de vorm van advies en overleg) te verschaffen. Op 4 mei 1950 verscheen de W.O.R. in het staatsblad. In de voorstellen van de regering met betrekking tot de toekomstige W.O.R. waren aan de arbeiders slechts beperkte bevoegdheden toegekend. Waarom moest er dan een andere wet tot stand worden gebracht, waarin veel ruimere bevoegdheden aan de werknemers werden toegekend, zo vroegen beide adviseurs zich enigszins verwonderd af.

Houwing opende zijn betoog met een korte analyse van de begrippen medezeggenschap (het recht om mede te beslissen, mede te praten of mede te weten ten aanzien van de economische, de financiële, de technische of de sociale leiding) en de onderneming (waarvan de ondernemer natuurlijk of rechtspersoon is). Vanuit die onderscheidingen kwam hij tot de formulering van een aantal principiële bezwaren tegen de toekenning van medezeggenschap aan arbeiders in een onderneming via het vennootschapsrecht. De voorgestelde wijziging van de wet betrof alleen bedrijven, die door een vennootschap werden gedreven. Hierdoor was willekeur in het wettelijk stelsel binnengeslopen. Grote ondernemingen kunnen door natuurlijke personen of via andere rechtsfiguren gedreven worden en die blijven alleen om die reden buiten het bereik van de wet, terwijl medezeggenschap voor arbeiders in een dergelijke onderneming van even grote waarde is als in een naamloze vennootschap. Daarnaast zag Houwing als een groot bezwaar dat arbeiders medezeggenschap kregen over belangen (zoals met betrekking tot de financiële of technische leiding), waarbij zij niet in het minst betrokken waren. Voorts

31. In de door Van der Grinten en Maeijer geleide serie vonden vele ook voor de Vereniging Handelsrecht interessante onderwerpen onderdak. Een mooi voorbeeld is de publicatie van de congresbundel over de structuurvennootschappen. Zie W.C.L. van der Grinten, J.M.M. Maeijer, S.J.H. Huijben en A.G. Lubbers, *De nieuwe structuur van de grote N.V. en B.V.*, Deventer 1973.

32. Over Romme en zijn denkbeelden: J. Bosmans, Romme. Biografie 1896–1946, [Utrecht 1991]. Ook de katholieke J.A. Veraart dacht in dezelfde lijn als Romme.

dienden de gewenste bepalingen naar de mening van Houwing van dwingendrechtelijke aard te zijn, waardoor de algemeen als wenselijk beschouwde vrijheid van de overige bij de vennootschap betrokken personen om hun onderlinge verhoudingen te regelen ernstig werd beperkt.³³

Ook Haardt achtte medezeggenschap van de arbeiders niet gerechtvaardigd bij de meeste beslissingen op economisch, technisch of financieel gebied. Het werkte zijns inziens bovendien psychologisch frustrerend voor hen, wanneer zij – bij verdergaande bevoegheden – met een grote regelmaat door andere geledingen uit het bedrijf overstemd zouden worden. Haardt wees er terloops op, dat aan een langzaam groeiende invloed van werknemers op bepaalde economische beslissingen (zoals ten aanzien van inkrimping, fusie, overplaatsing of overneming) geen principiële bezwaren in de weg stonden. De W.O.R. bood volgens hem voor dit soort medezeggenschap reeds voldoende aanknopingspunten. Daarvoor was geen nieuwe wet nodig.³⁴ De geschiedenis heeft inmiddels geleerd, dat de (aangepaste) W.O.R. voor de arbeiders een behoorlijke mate van medezeggenschap bewerkstelligd heeft. De wet schrijft bovendien voor, dat de ondernemingsraad een recht van aanbeveling en bezwaar heeft bij de benoeming van een commissaris (zie de artt. 2:158 resp. 268 BW). Een ander voorbeeld van werknemersinvloed treft men aan bij het enquêterecht. Volgens art. 2:346 BW is een vereniging van werknemers bevoegd tot het indienen van een verzoekschrift bij de ondernemingskamer van het Hof te Amsterdam.

De leden van de Vereniging Handelsrecht moesten drie jaar wachten na de preadviezen van Houwing en Haardt, voordat een nieuwe activiteit van de grond kwam. 'Zo ooit, dan is het m.i. thans gewenst, dat onze vereniging haar stem laat horen', aldus luidde een van de eerste zinnen uit de brief van Kamphuisen (gedateerd 21 januari 1953) aan Van Manen naar aanleiding van de publicatie van de Derde reeks van Vraagpunten en de antwoorden van de minister van Justitie erop. 'Immers dit is nu juist het doel, waarvoor zij werd opgericht'. Kamphuisen toonde zich weliswaar ongelukkig met het tempo, waarin de minister de behandeling 'tracht door te jagen' (wat hem tot de profetische woorden bracht: 'hoewel ik persoonlijk geen ogenblik geloof, dat hij [de minister] zijn tijdschema zal kunnen volhouden'). Door het geplande tijdschema kon de Vereniging het zich echter niet permitteren enige tijd te verliezen. Na overleg met Van Manen kwam Kamphuisen tot de conclusie dat een beraad of vergadering van de Vereniging geen zin had zonder een aantal concrete stukken. Hij stelde voor om op zo kort mogelijke termijn een aantal deskundigen te vragen, die een preadvies voor de Vereniging dienden te schrijven. Kamphuisen merkte echter ook op: '...ik preferer zeker een grondige behandeling door "Handelsrecht" boven enige haas-

33. Ph.A.N. Houwing, in: *Vennootschapsrecht en medezeggenschap*, Zwolle 1950, p. 17 e.v.

34. W.L. Haardt, in: *Vennootschapsrecht en medezeggenschap*, Zwolle 1950, p. 97 e.v. Voor literatuur over medezeggenschap: H.J.M.N. Honée, *Concernrecht en medezeggenschapsregelingen*, diss. Nijmegen 1981 en L. Timmerman, *Over multinationale ondernemingen en medezeggenschap van werknemers*, diss. Utrecht 1988.

tige opmerkingen'.³⁵ Ondanks deze laatste opmerking werd van de aangezochte preadviseurs wel enig haastwerk verwacht. Op 27 februari 1953 werden namelijk via een modelbrief de uitnodigingen aan hen verstuurd met het verzoek om het preadvies voor 1 mei 1953 bij de secretaris in te leveren.³⁶ Alle preadviseurs slaagden hierin. Het overgrote deel van hen was in de praktijk werkzaam. Croon, Nieuwenhoven Helbach, Salomonson en Haardt waren advocaat, Van Ravesteijn was plaatsvervangend directeur van de Nederlandse Handel-Maatschappij en Tolk directeur van de NV Levensverzekering Maatschappij van de Nederlanden van 1845. Van der Grinten figureerde naast hen als enig hoogleraar.

De vraagpunten betroffen de volgende onderwerpen: standaardcontracten (Van der Grinten), merkenrecht (Croon, Haardt en Nieuwenhoven Helbach), de coöperatieve vereniging (Van der Grinten), de commanditaire vennootschap (Van Ravesteijn) en de levensverzekering (Salomonson en Tolk). Kort zal ik de kern uit de beschouwingen van een drietal preadviseurs de revue laten passeren, zodat de lezer enige indicatie heeft van de aanpak en opzet van de adviezen. Van der Grinten wierp zich op de belangrijke materie van de standaardcontracten, die in het huidige BW aan zo veel regels zijn onderworpen, dat het voor de jurist van toen ronduit onvoorstelbaar is. Hij behandelde de problematiek overigens vooral in een specifiek handelsrechtelijke context. Volgens hem opende de Wet op de Bedrijfsorganisatie in ruime mate de mogelijkheid, dat voor contractuele verhoudingen in het bedrijfsleven, die veelvuldig in standaardcontracten waren vastgelegd (zoals in het geval van kredietverlening door banken of standaardpolissen bij verzekeringsmaatschappijen), regels door bedrijfslichamen werden gegeven. Aan deze wet lag immers de gedachte ten grondslag, dat bedrijfslichamen in die gevallen moeten kunnen voorzien, waarin dat het doelmatigst voorkomt. Het bedrijfsleven was derhalve de eerstgeroepene om eventueel standaardregelingen te maken. De centrale overheid diende zich daarbij zo veel mogelijk te onthouden van nadere regelgeving. De inhoud van een standaardcontract moest – zoals bijna algemeen het geval was – vooral worden bepaald door de verhoudingen in de betreffende bedrijfstak (hoewel uitzonderingen op deze algemene regel soms wenselijk waren, zoals ten aanzien van de charterformulieren bedoeld in art. 789 W.v.K.).³⁷

Haardt boog zich over de vraag of de wet bijzondere bescherming aan modellen voor gebruiksvoorwerpen diende te geven. Hij kon zich volledig vinden in het positieve antwoord van de minister. Bescherming tegen klak-

35. ARA, AVHan, inv. no. 24, Dossier 'Vraagpunten nieuw Burgerlijk Wetboek', brieven van Kamphuisen van 21 januari 1953 en 23 februari 1953.

36. ARA, AVHan, inv. no. 24, Dossier 'Vraagpunten nieuw Burgerlijk Wetboek'. De modelbrief en het adres aan de Tweede Kamer bevinden zich in dit dossier, evenzo de originele preadviezen. In het adres zijn merkwaardige fouten geslopen. Het oprichtingsjaar van de Vereniging en de doelstelling waren foutief weergegeven.

37. W.C.L. van der Grinten, in: Prae-adviezen over de Vraagpunten 24 [etc.], 's-Gravenhage 1953, p. 3-7. De NJV was de Vereniging reeds voor geweest. In 1948 waren preadviezen over standaardcontracten van de hand van Jb. Zeylemaker Jzn en K. Jansma in druk verschenen.

keloze nabootsing van produkten door malafide concurrenten zag hij als hoogst noodzakelijk, zodat de rechthebbende een uitsluitend recht verkreeg op zijn ontwerp voor een tekening of model van nijverheid. Wanneer hij het eigen ontwerp had ingeschreven, diende – in de optiek van Haardt – aan anderen de exploitatie van zo'n model te worden verboden.³⁸ Eveneens over het merkenrecht ging de op die van Haardt volgende bijdrage van Croon. Hij onderzocht op welke wijze een merkenrecht diende te ontstaan. Hij pleitte voor het invoeren van een stelsel ten aanzien van de wijze van ontstaan van een merkenrecht, waarbij het recht wordt toegekend aan degene, die een merk voor het eerst te goeder trouw heeft doen inschrijven.³⁹ Op het gebied van het merkenrecht is in de Benelux-landen een eenvormige wet opgesteld. Bij protocol van 10 november 1983 heeft deze wet als naam gekregen: Eenvormige Beneluxwet op merken (in werking getreden op 1 januari 1987). De strekking van deze wet is om aan de rechthebbende op een merk (in zeer ruime zin opgevat) een zo sluitend mogelijke bescherming te bieden, onder meer via verbodsacties. Een uitsluitend recht op een merk wordt krachtens art. 3 van genoemde wet verkregen door het eerste depot. In art. 4 wordt aangegeven, wanneer zo'n recht niet wordt verkregen, onder andere bij een te kwader trouw verricht depot.⁴⁰ Croon had de ontwikkelingen – naar hij ook hoopte en later zou blijken – dus aardig voorspeld.

Zonder iets tekort te willen doen aan andere preadviezen verdienen de bijdragen van de 'publiciteitskampioenen' Bos en Baardman in deze paragraaf een korte bespreking. Hun onderwerp, het kartelrecht in Europa en Nederland, was in 1960 hoogst actueel. Bos legde zich in het bijzonder toe op de uitlegging van institutionele verdragen, de betekenis van art. 85 e.v. E.E.G.-verdrag en de rechtsbescherming. Naar zijn mening behoorde verdragsinterpretatie door de nationale en de E.E.G.-rechter volgens dezelfde methode plaats te vinden. Beide rechters vallen binnen een en hetzelfde systeem, namelijk dat van het E.E.G.-recht. De nationale rechter behoorde in dit kader een gemeenschapsfunctie te vervullen. Na deze verhelderende mededelingen volgde een aantal – vermoedelijk voor vele Nederlandse juristen – schokkende paragrafen. Bos betoogde uitvoerig, dat de verbodsbepalingen in de artt. 85 en 86 E.E.G.-verdrag naar hun inhoud een ieder konden verbinden en dat dus de met art. 85 strijdige overeenkomsten of besluiten van rechtswege nietig zijn, behoudens de situatie van ontheffing of de situatie dat de overheid gebruik heeft gemaakt van de in art. 88 geboden mogelijkheid om een overgangsregeling te creëren.⁴¹ In het slot van het pre-

38. W.L. Haardt, in: Prae-adviezen over de Vraagpunten 24, 26 [etc.], 's-Gravenhage 1953, p. 8-14.

39. C. Croon, in: Prae-adviezen over de Vraagpunten 24, 26, 27 [etc.], 's-Gravenhage 1953, p. 15-21.

40. Zie G. van Empel, Bescherming van intellectuele eigendom, tweede druk, bewerkt door P.G.F.A. Geerts, Deventer 1992, p. 82 e.v.

41. M. Bos, in: De kartelbepalingen in het E.E.G.-verdrag, Zwolle 1960, p. 23 e.v. en p. 30 e.v. Over verdragsuitlegging recentelijk: J.G. Brouwer, Verdragsrecht in Nederland, Zwolle 1992, p. 253 e.v. Hij gaat slechts summier (zie p. 3) in op het gemeenschapsrecht.

advies stond Bos stil bij het in Nederland nog onbekende fenomeen van de prejudiciële vraag (ex art. 177 E.E.G.-verdrag), en met name bij de zwakke kanten in genoemde bepaling. Zo is het namelijk de nationale rechter zelf, die beoordeelt of hij een prejudiciële vraag zal uitlokken of niet en die de omvang van het gezag van gewijsde bepaalt (ook al heeft de beslissing op een prejudiciële vraag op zichzelf bindende kracht voor de nationale rechter).⁴²

Baardman kwam – na het confronterende betoog van Bos – met de voor de Nederlandse juristen geruststellende mededeling, dat de artt. 85 en 86 de burgers in de *aanlooperperiode* niet bonden, maar zij bepaalden wel – een addertje onder het gras – sinds de inwerkingtreding van het E.E.G.-verdrag de inhoud van de zinsnede ‘strijd met het algemeen belang’, dat in de Wet Economische Mededinging als criterium voor overheidsoptreden werd gebruikt. Op deze wijze werden de genoemde verdragsbepalingen toch op de burgers toegepast.⁴³ Baardman koos op korte termijn – aan de hand van een eigen uitleg van art. 88 E.E.G.-verdrag – dus voor een andere interpretatie dan Bos; op de langere termijn schaarde hij zich evenwel aan de zijde van laatstgenoemde. Het is tegenwoordig geen punt van discussie meer dat op grond van het Europese staatsrecht het gemeenschapsrecht doorwerkt in de interne rechtsorde van de lid-staten en dit recht – afhankelijk van het communautaire recht zelf – naar hun inhoud een ieder verbindende verdragsbepalingen bevat.⁴⁴

5. Besluit

Reeds voor de oorlog had zich een verschuiving aangekondigd in de activiteiten van de Vereniging Handelsrecht. Het initiatief tot nieuwe wetgeving, zoals Molengraaff nog vurig had bepleit, is verruild voor commentaar op wetgevingsvoorstellen. Dit commentaar heeft veelal een wetenschappelijk cachet. Daarnaast is er ruimte gekomen voor prijsvragen, die soms in het geheel geen actueel probleem tot onderwerp hebben. Aan de formulering van de prijsvragen werd veel zorg besteed. Bij voorkeur moest een band met de praktijk worden gelegd. Ondanks deze praktische inslag werden bij de antwoorden op de prijsvragen vaak wetenschappelijke criteria gehanteerd. Over het geheel genomen valt er een lichte accentverschuiving naar vennootschappelijke onderwerpen waar te nemen.

De Vereniging ondervond steeds meer concurrentie van gespecialiseerde verenigingen, zoals van de genoemde Nederlandse Vereniging voor Internationaal recht, de Nederlandse Vereniging voor Europees recht, de Nederlandse Vereniging voor Zee- en Vervoersrecht en – zoals het gezelschap

42. Bos, p. 44 e.v.

43. B. Baardman, in: De kartelbepalingen in het E.E.G.-verdrag, Zwolle 1960, p. 97.

44. Zie verder L.W. Gormley, Introduction to the law of the European Communities, Deventer-Boston 1990.

tegenwoordig heet – het Nederlands Studiegenootschap voor Bedrijfsjuristen (dat nog niet zo heel lang geleden zijn zestigjarig bestaan vierde). Ook de Vereniging voor Verzekeringswetenschap, de Vereniging voor Auteursrecht, de Vereniging voor Industriële eigendom en de Vereniging voor Mededingingsrecht zijn op het terrein van de Vereeniging Handelsrecht werkzaam. Bovendien werden in het verleden sommige activiteiten van de Vereeniging belemmerd door de werkzaamheden van de Commissie-Verdam. Deze 'denk-tank' met adviesfunctie had min of meer dezelfde doelstelling als de Vereeniging!

Wat blijft, is de betrokkenheid van zowel praktijkjuristen als hoogleraren. De besturen van de Vereeniging Handelsrecht pogen op dit gebied een zo breed mogelijke samenstelling te bereiken: een bedrijfsjurist, een notaris, een advocaat, een figuur uit de bankwereld, een deskundige op het gebied van het 'natte' recht en enige professoren. Na 1970 zou de Vereeniging in rustig vaarwater terechtkomen. Zij slaagde erin continuïteit in haar activiteiten te brengen. Deze fase van het verenigingsleven komt in het volgende hoofdstuk aan de orde.

HOOFDSTUK III

VEREENIGING HANDELSRECHT 1970-1993

1. Rustig vaarwater

Vanaf het begin van de jaren zeventig is de Vereniging Handelsrecht erin geslaagd om haar leden met een ijzeren regelmaat preadviezen aan te bieden. Gezien de vele nationale en internationale ontwikkelingen op wetgevend terrein dienden de onderwerpen zich als bijna vanzelf aan. Het handelsrecht, dat grotendeels geïntegreerd is in het nieuwe Burgerlijk Wetboek, heeft zijn gestage opmars als zelfstandig studievak aan de universiteiten inmiddels voltooid en is uit de dagelijkse praktijk van de advocatuur of het notariaat niet meer weg te denken. In het bijzonder het vennootschapsrecht kan rekenen op een grote belangstelling van de theorie en de praktijk. Structuurvennootschappen, fusies, joint ventures, faillissementsconstructies, financiering(smodellen), mededingings- en kartelkwesties e.d. zijn uitgegroeid tot alledaagse en veel belichte onderwerpen in de juridische wereld (bij de RSV-enquête zat zelfs een niet te onderschatten gedeelte van de Nederlandse bevolking aan de buis gekluisterd!). De Vereniging bloeit als nooit tevoren. Het aantal leden liep van tweehonderd in het begin van de jaren zeventig op naar een kleine zeshonderd in de jaren tachtig en bedraagt nu ongeveer achthonderd.

In verband met de invoering van het tweede boek van het (nieuwe) BW moest de Vereniging Handelsrecht in 1976 haar statuten aanpassen. Het wijzigingsvoorstel werd op de ledenvergadering van 19 november 1976 ter sprake gebracht. De belangrijkste verandering betrof de doelstelling van de Vereniging, die geleid op de oude omschrijving verruimd werd (art. 3): 'De vereniging heeft ten doel het bevorderen van belangstelling voor en de kennis van het handelsrecht en andere gedeelten van het recht, die voor het economisch leven van belang zijn, alsmede het bevorderen van een wetgeving welke op die terreinen aan de eisen der samenleving voldoet'.¹ Deze

1. ARA, AVHan, inv. no. 41, stukken betreffende een statutenwijziging 1976. Art. 5 van de Statuten luidde in afwijking van het oude art. 6: De vereniging kent leden, ereleden en begunstigers. In het oude art. 6 werden de begunstigers als leden aangemerkt.

verruiming, overeenkomend met de tijdsgeest, heeft de activiteiten niet wettelijk in een andere richting gestuurd. De Vereeniging ging op de oude weg voort, zij lag op koers. In een wervingsbrief uit 1981 werd – door de heldere en onopgesmukte formulering – haar karakteristieke werkzaamheid mis-schien nog wel het beste getroffen: de vereniging is werkzaam op het wetenschappelijke terrein van het handelsrecht en schrijft daartoe ledenvergaderingen uit ter bespreking van preadviezen.²

De Vereeniging Handelsrecht heeft de afgelopen decennia ervoor gezorgd, dat handelsrechtbeoefenaren van allerlei snit aangetrokken werden door haar activiteiten. Zij mag zich hierover verheugen en zich terecht koesteren in de welwillende aandacht van de universiteiten en de handelspraktijk.

2. De bestuurders

In 1970 trad een bijna geheel vernieuwd dagelijks bestuur aan. Hijmans van den Bergh droeg het voorzitterschap over aan zijn 'jonge' Utrechtse collega B. Wachter, die in 1969 in Utrecht het handelsrecht was gaan doceren als opvolger van de éminence grise T.J. Dorhout Mees. H. Beekhuis, bedrijfsjurist bij Philips, werd secretaris; J.H. Maschhaupt, werkzaam bij de ABN, nam – hoe kan het ook bijna anders – de functie van penningmeester op zich. Van der Grinten, reeds vanaf 1956 lid van het dagelijks bestuur, bleef als enige van de oude garde over. Het onder-voorzitterschap en de positie van tweede secretaris werden niet meer opgevuld en verdwenen geruisloos uit de rijke historie van de Vereeniging.

Zowel Beekhuis als Maschhaupt waren reeds in 1974 de overtuiging toegedaan, dat vanwege het vele dubbele werk de functies van secretaris en penningmeester beter in één persoon verenigd konden worden.³ Deze samenvoeging kon haar beslag krijgen, toen Beekhuis in 1977 het secretariaat neerlegde en gewoon lid van het dagelijks bestuur werd. Maschhaupt is vervolgens gedurende een half jaar als secretaris-penningmeester opgetreden, voordat hij op 1 juni 1977 de honneurs overdroeg aan een collega bij de ABN, H.J. Pabbruwe. Reeds een jaar later, in 1978, werd Pabbruwe opgevolgd door C.A.V. Aalders, bedrijfsjurist bij AKZO.

Lang was dit bestuur geen rust gegund. In 1980 volgde al weer een wisseling van de wacht. Van der Grinten legde – na 24 jaar lid te zijn geweest van het dagelijks bestuur (een record volgens de annalen van de Vereeniging!) – zijn taak neer. Ook Wachter en Beekhuis verlieten het schip. Naast secretaris-penningmeester Aalders werd J.M.M. Maeijer, hoogleraar in het

2. Archief Vereeniging Handelsrecht Rotterdam (AVHR), brief van J.M.M. Maeijer en C.A.V. Aalders 15 mei 1981 aan de Nederlandse Orde van Advocaten en Koninklijke Notariële Broederschap.

3. AVHR, Not. verg. alg. bestuur 28 augustus 1978. Op deze vergadering was het algemeen bestuur nogmaals de unanieme mening toegedaan, dat 'de functie van secretaris en penningmeester in één persoon verenigd zij'.

handelsrecht te Nijmegen, de nieuwe voorzitter. Notaris W. Westbroek zag zich tot gewoon lid van het dagelijks bestuur gekozen.

Aalders legde na zijn pensionering bij AKZO ook zijn functie bij de Vereeniging neer. De advocaat F. Heijning werd in 1986 zijn opvolger. Kort daarna (1987) trad D.F.M.M. Zaman, notaris bij Loeff Claey's Verbeke, aan als secretaris-penningmeester. In 1988 – tot slot – stelde Westbroek zich niet meer herkiesbaar als lid van het dagelijks bestuur.

De vraag rijst misschien bij de lezer, hoe de samenstelling van het algemeen bestuur zich in de periode vanaf 1970 ontwikkelde. In het vorige hoofdstuk is reeds erop gewezen, dat bepaalde organisaties, zoals de Reedersvereniging en de Broederschap, een vaste vertegenwoordiger in het algemeen bestuur hadden. Deze situatie heeft zich ook na 1970 nog geruime tijd voorgedaan. Het dagelijks bestuur van de Vereeniging Handelsrecht probeerde verder te bewerkstelligen dat een deskundige op elk groot deelgebied van het handelsrecht – bij voorkeur afkomstig uit de praktijk – in het algemeen bestuur zitting had. Illustratief is bijvoorbeeld de samenstelling van dit bestuur rond 1971. H.G. Heuzeveldt, afgevaardigd door de Koninklijke Nederlandse Reedersvereniging, was deskundig op het gebied van het 'natte' vervoersrecht; S. Royer, op dat moment raadsheer in het Hof te Amsterdam, had dezelfde specialiteit. E.A. Nieuwenhoven Helbach was hoogleraar en advocaat, zijn expertise lag op het terrein van de industriële en intellectuele eigendom, het merken- en auteursrecht. T. Drion was bedrijfsjurist bij Unilever⁴; Uniken Venema oefende dezelfde functie uit bij Philips en hij was bovendien hoogleraar in het Anglo-Amerikaanse recht te Groningen. W. Westbroek en J.C. Posch zaten als notaris in het algemeen bestuur. Het ministerie van justitie was vertegenwoordigd door B.C. de Die, die werkte op de stafafdeling Wetgeving Privaatrecht. P. van Schilfgaarde tenslotte was hoogleraar in het handelsrecht te Groningen.

Zoals uit bovenstaand overzicht blijkt, was in het algemeen bestuur een keur aan specialisten vertegenwoordigd. Aan deze spreiding van deskundigheid heeft het dagelijks bestuur van de Vereeniging gepoogd vast te houden. Zo werd Heuzeveldt in 1978 opgevolgd door een collega, J.B. Meijer. De plaats van Nieuwenhoven Helbach werd in 1980 ingenomen door S.K. Martens, toen raadsheer in de Hoge Raad, met hetzelfde wetenschappelijke specialisme als Helbach. De Die werd vervangen door J. van Rijn van Alkemade, raadsadviseur bij het departement van justitie. Soms wenste men in het algemeen bestuur een specifieke deskundigheid, zoals de fiscale op het einde van de jaren zeventig.⁵ Onder meer om deze reden werd F.W.G.M. van Brun-schot uitgenodigd tot het algemeen bestuur toe te treden. Sommige bestuursleden hebben in het verleden de vrees geuit, dat zij niet meer voldoende inbreng hadden, omdat de Vereeniging Handelsrecht – zo was klaarblijkelijk

4. Hij suggereerde de internationale koop als onderwerp voor een preadvies van de Vereeniging Handelsrecht.

5. ARA, AVHan, inv. no. 49, Not. verg. alg. bestuur 4 juni 1976. In de vergadering werd opgemerkt dat in het algemeen bestuur nog een advocaat moest.

hun indruk – zich specifiek had gericht op het ondernemingsrecht.⁶ Het dagelijks bestuur weersprak met klem dit vermoeden en zorgde ervoor dat de handelsrechtelijke wereld in zo ruim mogelijke zin vertegenwoordigd bleef.

3. De lotgevallen en de activiteiten van de Vereniging

De belangrijkste activiteit van de Vereniging Handelsrecht heeft vanaf 1970 bestaan in het publiceren van preadviezen. Eén keer is een actueel thema, de in haar continuïteit bedreigde onderneming, omgezet in een concreet wetsvoorstel.⁷ Het ontwerp van wet en de toelichting erop hebben veel publiciteit gekregen. Zij komen daarom in de volgende paragraaf uitgebreider aan de orde. Het uitschrijven van een prijsvraag is na de tegenvallende resultaten niet meer beproefd, op één poging na. In 1976 hebben Wachter en Van der Grinten overleg gevoerd over een speciale lustrumprijsvraag. Bekroonde antwoorden zouden in 1978, het jaar van het zestigjarig bestaan, gepubliceerd worden.⁸ Van dit plan is evenwel niets meer vernomen. Het dagelijks bestuur van de Vereniging achtte in 1979 het uitschrijven van een prijsvraag, zoals in het verleden gebeurde, niet kansrijk genoeg.⁹ Op deze unaniem gedeelde mening is in bestuurskringen niet meer teruggekomen.

De uitgebrachte preadviezen voldeden aan wetenschappelijke maatstaven. Ze deden in niets meer denken aan de vlugschriften uit de eerste bestaansjaren van de Vereniging. Ondanks dit streven naar wetenschappelijk onderbouwde preadviezen heeft de Vereniging Handelsrecht het contact met de handelspraktijk nooit verloren. Bij de keuze van de preadviseurs werd terdege rekening gehouden met het feit dat een van de twee (of drie) uit de praktische hoek afkomstig diende te zijn of werd aan een bepaalde persoon de voorkeur gegeven, omdat hij een grotere affiniteit met het bedrijfsleven had dan een andere.¹⁰ In overeenstemming met dit uitgangspunt werd als bezwaar tegen een mogelijk onderwerp voor een preadvies aangevoerd, dat vanuit het bedrijfsleven niet zo veel praktische voorbeelden naar voren gebracht zouden kunnen worden.¹¹ Aan de praktische dimensie werd dus een even groot belang gehecht als aan de theoretische.

Geheel anders dan in de periode tussen 1946 en 1969 was aan suggesties voor onderwerpen geen enkel gebrek. Een lijstje uit 1974 bevatte zelfs reeds een behoorlijk aantal toekomstige preadviezen: ontwerp-richtlijn Concerrecht 1976, fusie-controle, beschermingsconstructies tegen een overval, de garantie-overeenkomst, leasing, (internationaal) faillissementsrecht, wis-

6. Zie bijv. S. Royer in Not. verg. alg. bestuur 28 augustus 1978 (AVHR).

7. Neergelegd in Rapport van de Commissie Insolventierecht, Vereniging Handelsrecht/Zwolle 1985.

8. ARA, AVHan, inv. no. 49, Not. verg. alg. bestuur 19 november 1976.

9. AVHR, Not. verg. dag. bestuur 5 november 1979.

10. ARA, AVHan, inv. no. 49, Not. verg. dag. bestuur 19 januari 1973 en inv. no. 51, stuk oktober 1976.

11. ARA, AVHan, inv. no. 49, korte aantekeningen n.a.v. verg. alg. bestuur 1 november 1974.

sel- en chèque-recht, het concentratie-verschijnsel en de functie en werking van het handelsregister.¹² Ook vanuit het ministerie van justitie werden bij monde van B.C. de Die onderwerpen aangedragen, die overigens opmerkelijk genoeg gedeeltelijk overeenkwamen met de voorstellen uit het algemeen bestuur: beschermingsconstructies, garantie-overeenkomst, de opdracht in het nieuwe BW en de Europese groepering tot samenwerking (een aan het communautaire recht onderworpen samenwerkingsvorm, waarbij de ondernemingen hun zelfstandigheid behouden). Uiteindelijk hebben de leden van de Vereeniging over het laatstgenoemde onderwerp ('betrekkelijk onbekend in Nederland en mitsdien aantrekkelijk voor de Vereeniging Handelsrecht') de zeer verdienstelijke preadviezen van Aalders, Van Brunschot en F.J.W. Löwensteyn te lezen gekregen.¹³

In het vorige hoofdstuk is reeds erop gewezen, dat de Vereeniging Handelsrecht haar arbeidsterrein beperkt zag als gevolg van de activiteiten van allerlei specialistische organisaties en universitaire instellingen.¹⁴ Dit probleem is gedeeltelijk ondervangen door het beleggen van gemeenschappelijke vergaderingen met de 'concurrentie', zoals in 1976 met de Vereniging voor Verzekeringswetenschap over de regeling van de verzekeringsovereenkomst (titel 17, boek 7 NBW) aan de hand van een geschrift van F. baron van der Feltz en in 1978 met de Nederlandse Vereniging voor Europees recht over de Tweede EEG-richtlijn inzake vennootschapsrecht aan de hand van de preadviezen van Maschhaupt en P.M. Storm. Soms viste de Vereeniging Handelsrecht achter het net. In 1983 bleek, dat de trust behandeld zou worden op een door de Nederlandse Vereniging voor Internationaal recht op 18 juni 1983 belegde vergadering.¹⁵ De Vereeniging Handelsrecht mocht naar een ander onderwerp omzien. De leden hebben over deze tegenslag overigens niet lang behoeven te treuren. Zeven jaar later hebben Uniken Venema en S.E. Eisma de Vereeniging alsnog op voortreffelijke wijze kunnen voorlichten over de eigendom ten titel van beheer naar komend recht. De Vereeniging was de 'concurrent' ook wel eens net een slag voor. Maschhaupt en Storm presenteerden hun verhaal over de Tweede EEG-richtlijn een paar maanden eerder dan de inleiders op het congres van het Van der Heijden-Instituut te Nijmegen.¹⁶

De vergaderingen van de Vereeniging (die zich in het recente verleden meestal afspeelden in het Utrechtse Jaarbeurs-complex) werden goed be-

12. ARA, AVHan, inv. no. 51, korte aantekeningen n.a.v. verg. alg. bestuur 21 maart 1974.

13. ARA, AVHan, inv. no. 49, korte aantekeningen n.a.v. verg. alg. bestuur 1 november 1974. Zie voor besprekingen: W.J.M. Gitmans, in: De Naamloze Vennootschap 1977, p. 42 e.v. en L. Timmerman, in: TVVS 1977, p. 15 e.v.

14. Daar kwam in de jaren tachtig bijvoorbij nog bij de serie Uitgaven vanwege het Instituut voor Ondernemingsrecht te Groningen.

15. Zie Adair Dyer-J.H.A. van Loon, Anglo-Amerikaanse trusts en het Nederlandse recht, in: Mededelingen van de Nederlandse Vereniging voor Internationaal recht (nr. 87), [Deventer 1983], p. 3 e.v. en p. 43 e.v.

16. Voorzitter Wachter duldde vanwege dit congres te Nijmegen geen uitstel van de behandeling op de ledenvergadering. Zie AVHR, brief B. Wachter 22 november 1978.

zocht; vooraanstaande juristen schreven de preadviezen. Niet zelden werd op de actualiteit ingespeeld. In vele juridische tijdschriften werd aandacht besteed aan de vergaderingen. Het bestuur van de Vereeniging heeft daarom de afgelopen jaren ook alle reden gehad om samen met de preadviseurs en andere genodigden in Huize Molenaar (bijna grenzend aan het Utrechtse academiegebouw, waar eens oprichter Molengraaff de gebreken in het W.v.K. hekelde) te genieten van een heerlijke dis, een traditie die wordt gekoesterd.¹⁷

4. De publicaties

Het is ondoenlijk om alle preadviezen van de afgelopen 25 jaar te bespreken. Bovendien is het erg lastig om – zoals in de voorafgaande hoofdstukken gebeurd is – alleen de meest succesvolle bijdragen in de schijnwerpers te plaatsen. Voor het zo recente verleden immers past niet alleen enige bescheidenheid van de beoordelaar, maar is een juiste waardering van de preadviezen ook een welhaast onhaalbare opgave. Met een algemene opmerking wordt daarom volstaan. De preadviezen zijn in twee categorieën te verdelen: zij die betrekking hebben op nieuwe regelgeving (bijvoorbeeld de reeds genoemde adviezen van Maschhaupt en Storm over de Tweede EEG-richtlijn¹⁸ en die van P.J. Dortmund en M.J.G.C. Raaymakers over de fusie, het onderwerp van de Derde EEG-richtlijn) en zij die nieuwe rechtsfiguren behandelen die in de rechtspraak buiten de wetgeving om van belang zijn geworden (zoals de adviezen van R.E. de Rooy, G. Ballon en F. de Ly over moderne betaalmiddelen en die van W.M. Kleijn c.s. en J.S. Rijkels over leasing). Vaak trekt de eerstgenoemde categorie de meeste aandacht. Voor vele juristen is het een uitdaging om invloed te kunnen uitoefenen op een wetsvoorstel of op nieuwe regelgeving.

Onder de publicaties van de Vereeniging Handelsrecht van recente datum bevindt zich één afwijkende. De behandeling van de preadviezen over de in haar continuïteit bedreigde onderneming van P.C. Maas, J. van Schaik en T. Blokland heeft aanleiding gegeven tot een bijzonder initiatief dat de herinnering doet teruggaan naar de oude dagen van de Vereeniging: het opstellen van een wetsvoorstel dat wordt aangeboden aan de minister! J. van Rijn van Alkemade mag beschouwd worden als de drijvende kracht achter de commissie, die zich namens de Vereeniging Handelsrecht heeft gebogen over een mogelijke wettelijke regeling voor bedrijven in moeilijkheden. Hij had op de ledenvergadering, waar de preadviezen van Maas, Van Schaik en Blokland werden besproken, bepleit om 'een soort 'brainstorming' op te

17. De traditie van het afsluitende diner in Huize Molenaar heeft in 1980 een aanvang genomen. Het algemeen bestuur vergadert in Holiday Inn of restaurant Hoog Brabant te Utrecht.

18. Zie ook het recente proefschrift: J.N. Schutte-Veenstra, Harmonisatie van het kapitaalbeschermingsrecht in de EEG. Een studie naar de uitvoering van de Tweede EEG-richtlijn op het gebied van het vennootschapsrecht van de Lid-staten, diss. Groningen 1991.

zetten van mensen die serieus willen nadenken over deze problemen'.¹⁹ Preadviseur Maas werd door het bestuur van de Vereeniging verzocht het voorzitterschap van deze commissie op zich te nemen. 'Het is de bedoeling, dat gestreefd wordt naar praktische oplossingen eerder dan naar theoretische beschouwingen'. De nadruk in het uit te brengen rapport diende te vallen op het zo mogelijk voorkomen van liquidaties van ondernemingen en het ontwerpen van voorstellen terzake.²⁰ De commissie is breed samengesteld: advocaten en notarissen, juridische vertegenwoordigers van werknemers- en werkgeverszijde, fiscaal en bancaire specialisten en departementale ambtenaren.

Binnen het jaar komt het rapport gereed, compleet met de beoogde wet (concept-Wet reorganisatie en herstel van ondernemingen) en toelichting. De commissie wijst met klem op het voorlopige karakter van de gedane voorstellen. De ontworpen wet moet vooral als studiemateriaal worden gezien. In het verslag over de werkzaamheden gedurende het jaar 1984 wordt Van Rijn van Alkemade met name geprezen: 'Hem komt hier in het bijzonder hulde toe voor dit respectabele werkstuk'. De hoofddoelstelling van de wet is het 'gunnen van een rustperiode' aan bedrijven in ernstige moeilijkheden, die toch overlevingskansen hebben. Deze ondernemingen dienen door de rechtbank gedurende een bepaalde periode onder het regiem van de voorgestelde Wet reorganisatie en herstel van ondernemingen te worden gebracht, zodat een 'bewindvoerder' kan worden aangesteld en een herstelplan kan worden opgesteld.²¹ Op 5 december 1984 hebben Maeijer, Aalders en Maas het rapport aan minister F. Korthals Altes aangeboden. De ledenvergadering van de Vereeniging kreeg vervolgens op 14 maart 1985 gelegenheid om zich uit te laten over het rapport van de Commissie Insolventierecht (zoals de commissie was genoemd).²² Het werd een zeer geanimeerde bijeenkomst, die het nieuwe wetsvoorstel van een rijkdom aan voorlichtingsmateriaal heeft voorzien.

Helaas voor de Vereeniging Handelsrecht heeft haar wetgevende initiatief het niet tot wet gebracht (een van de weinige concrete resultaten is de instelling van de commissie-Mijnssen geweest). De praktijk vond andere uitwegen voor bedrijven in moeilijkheden dan de door de Vereeniging en de Commissie Insolventierecht voorgestelde, zoals de sterfhuis- en 'doorzak'-constructie.

19. Verslag ... over de preadviezen inzake de in haar continuïteit bedreigde onderneming uitgebracht door P.C. Maas, J. van Schaik en T. Blokland, opgesteld door G. Noordraven, Zwolle, p. 56-57. Volgens Van Rijn van Alkemade moest een groep (juristen uit het bedrijfsleven en van elders) geformeerd worden die wat ideeën op papier wilde zetten.

20. AVHR, brief aan de a.s. leden van de te formeren Commissie Insolventierecht, 26 april 1983.

21. Rapport van de Commissie Insolventierecht, Vereeniging Handelsrecht/Zwolle 1985, passim.

22. Dit gebeurde aan de hand van een tiental vraagpunten, zoals: is de wettelijke regeling gewenst?, zo ja, via het nieuwe wetsvoorstel of via het wijzigen van de huidige wettelijke regeling van het faillissementsrecht?, geldt de nieuwe wet voor alle ondernemingen?, etc.

5. Een glanzende toekomst

Oud-voorzitter Kamphuisen had een voor de Vereeniging Handelsrecht nogal dreigende voorspelling gedaan. Naar zijn mening was er, 'als het nieuwe BW eenmaal is ingevoerd', gedurende een vrij lange tijd geen taak voor 'Handelsrecht' meer weggelegd. Het geld mocht worden opgemaakt.²³ Na 1992 moet dus een nieuwe periode van rust dreigen. Eigenlijk bewijzen de preadviezen van C.W. de Monchy en L. Timmerman over de nieuwe algemene bepalingen van boek 2 BW al het tegendeel. Ondanks de invoering van het nieuwe BW blijven er zo veel interessante onderwerpen en (internationale) ontwikkelingen over, dat de Vereeniging niet verlegen hoeft te zitten om werk. Het handelsrecht is vanaf de Tweede Wereldoorlog in beweging en komt voorlopig niet tot rust. De recente boeken (proefschriften), tijdschriften en natuurlijk de activiteiten van de Vereeniging Handelsrecht tonen dat overtuigend aan. Zoals Maeijer reeds betoogde: het handelsrecht verdwijnt niet in het burgerlijk recht, maar juist een groot deel van het burgerlijk recht wordt bij het handelsrecht (of ondernemingsrecht) en economisch recht betrokken.²⁴ De conclusie kan geen andere zijn dan dat – ook al zijn er kapers op de kust – voor de vitale 75-jarige een glanzende toekomst in het verschiet ligt.²⁵

23. ARA, AVHan, inv. no. 24, Dossier 'Vraagpunten nieuw Burgerlijk Wetboek', brief van Kamphuisen 21 januari 1953 en inv. no. 2, Not. verg. alg. bestuur 26 mei 1954.

24. J.M.M. Maeijer, De ontwikkeling van het begrip onderneming, in: 150 Jaar Wetboek van Koophandel, Deventer 1989, p. 32.

25. Op deze plaats dank ik prof. J.M.M. Maeijer, mr. D.F.M.M. Zaman en de medewerkers van het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage voor hun medewerking. Tevens dank ik prof. L. Timmerman (RUG) voor zijn zorgvuldige lezing van de tekst, zijn opbouwende kritiek en stimulerende gesprekken. De werkzaamheden zijn medio november 1992 aangevangen en 1 maart 1993 afgerond.

VEREENIGING VAN DIRECTEUREN
VAN HYPOTHEEKBANKEN

Vereeniging „Handelsrecht“.

BURGERLIJKE EN HANDELSZAKEN, KOOPLIEDEN
EN NIET-KOOPLIEDEN.

Titel I van het Eerste Boek van ons Wetboek van Koophandel (W. v. K.) geeft eene opsomming van zoogenaamde *dadén van koophandel*.

Deze opsomming dient om aan te wijzen wie *kooplieden* zijn en wat *handelsbetrekkingen* zijn. Kooplieden toch zijn zij die van daden van koophandel hun gewoon beroep maken en handelsbetrekkingen de rechtsbetrekkingen welke door die daden worden in het leven geroepen.

De aanwijzing staat in verband hiermede, dat onze wet voor handelszaken en voor kooplieden enkele bepalingen heeft gemaakt, welke afwijken van die welke zijn vastgesteld voor rechtsbetrekkingen in het algemeen en voor personen in het algemeen.

Tegen beide onderscheidingen, van de personen in kooplieden en niet-kooplieden en die van de rechtsbetrekkingen in handelszaken en burgerlijke zaken, bestaat echter het bezwaar, dat zij volkomen kunstmatig zijn. Niemand zal betwisten, dat de menschelijke werkzaamheden kunnen worden onderscheiden in landbouw, handel, huiselijke verrichtingen enz. of dat er kooplieden en niet-kooplieden zijn, maar het is iets anders deze onderscheidingen in het algemeen te maken, iets anders grenzen

1914

No 1

PUBLICATIES VEREENIGING HANDELSRECHT

1. [W.L.P.A. Molengraaff]¹, Burgerlijke en handelszaken, kooplieden en niet-kooplieden, [1919]².
2. [W.M. Westerman], De makelaardij, [1919].
3. Koopmansboeken, [1919].
4. [W.L.P.A. Molengraaff?], Vragen van wisselrecht, [1920].
5. [C.W. Star Busmann], Het wetsontwerp tot herziening van het zeerecht, [1920].
6. [W.L.P.A. Molengraaff?], Andermaal: vragen van wisselrecht, [1922].
7. [H. Craandijk], Wettelijke regeling van de binnenvaart, 1924.
8. G.H. Crone, Is een 'strengere' wetgeving op de naamloze vennootschappen gewenscht?, 1924 (preadvies).
9. D.L. Uyttenboogaart, Is een 'strengere' wetgeving op de naamloze vennootschappen gewenscht?, 1924 (preadvies).
10. Stenografisch Verslag van het verhandelde (over 8 en 9), 1924.
11. [A.A.W. van Wulfften Palthe], Herziening van het Nederlandsche schadeverzekeringsrecht, 1925.
12. [W.L.P.A. Molengraaff e.a.], Het gewijzigd ontwerp van wet op de naamloze vennootschappen, 1927.
13. H.T. Asser, Herziening van de wetgeving op de zeeverzekering, 1930.
14. W.C. Mees R.Azn, Art. 1793 van het Burgerlijk Wetboek. Veranderingen in de waarde van het geld, 1932 (preadvies).
15. H.A. van Nierop, Art. 1793 van het Burgerlijk Wetboek. 'Gulden in Gulden' of 'Schuldvalorisatie', 1932 (preadvies).
16. Stenografisch Verslag van het verhandelde (over 14 en 15), 1932.
17. K. van Hinloopen Labberton, De strijd van den fiscus tegen de N.V.'s, 1934.
18. J.R. Schaafsma, Richtige heffing. Enkele beschouwingen naar aanlei-

1. De tussen haakjes vermelde namen staan niet op de titelpagina van de uitgave. Zij zijn achterhaald via de notulen van het dagelijks bestuur van de Vereeniging.

2. De tussen haakjes vermelde jaartallen in deze bijlage staan niet op de titelpagina.

ding van het wetsontwerp tot aanvulling van de wet tot bevordering van de richtige heffing der directe belastingen, 1938.

19. A.D. Belinfante en W.H. Ariëns, De hoofdbezwaren tegen de huidige Burgerlijke Procesorde, Wageningen 1940 (antw. op prijsvraag).
20. J.W.L. de Booy en J.A.M. van Staay, Het herleidingsstelsel voor geldverbintenissen, Wageningen 1941 (antw. op prijsvraag).
21. W.C.L. van der Grinten, J. den Dulk en H. Kahrel, De oorlogsmolest-verzekering, Wageningen 1941 (antw. op prijsvraag).
22. W.L. Haardt, De stichting, in: RM Themis 1943, p. 22 e.v. (antw. op prijsvraag).
23. A. Hijman, Het Nederlandsche merkenrecht. Een pleidooi voor wijziging vergezeld van een Ontwerp van Wet, 's-Gravenhage 1946 (antw. op prijsvraag).
24. W.E. Boeles, Verzekerbare en verzekerde waarde, Zwolle³ 1948 (antw. op prijsvraag) en T.J. Dorhout Mees, Behoeven de bepalingen in het W.v.K. betreffende verzekerbare en verzekerde waarde wijziging en zoo ja, in welken zin?, in: WPNR 1947, no. 3976-3979 (antw. op prijsvraag).
25. H.F.A. Völlmar, Unificatie van het handelsrecht in Nederland en België, Zwolle 1948 (antw. op prijsvraag).
26. Ph.A.N. Houwing en W.L. Haardt, Vennootschapsrecht en medezeggenschap, Zwolle 1950 (preadviezen).
27. Prae-adviezen over de Vraagpunten 24, 26, 27, 28, 31, 33, 34 en 35 inzake het nieuwe Burgerlijk Wetboek, 's-Gravenhage 1953 [C. Croon, W.C.L. van der Grinten, W.L. Haardt, E.A. van Nieuwenhoven Helbach, W.A. van Ravesteijn, L. Salomonson, J.C.G. Tolck].
28. C. Berkhouwer en H.M. Voetelink, Toelaatbare en ontoelaatbare reclame, Zwolle 1954 (antw. op prijsvraag).
29. M. Bos en B. Baardman, De kartelbepalingen in het E.E.G.-verdrag, Zwolle 1960 (preadviezen).
30. C.D. van Boeschoten en D.C. Fokkema, Eenvormig kooprecht en internationaal privaatrecht, Zwolle 1966 (preadviezen).
31. F. Molenaar, Orde op zaken. Verdient het - met inachtneming ook van ervaringen elders - aanbeveling de 'eenmanszaak' in de Nederlandse wet te regelen, en zo ja, in welke zin?, Zwolle 1966 (antw. op prijsvraag).
32. W. Westbroek, Zijn wettelijke bepalingen gewenst in verband met concernverhoudingen?, Zwolle 1969 (preadvies).
33. W.G. Belinfante, Europees faillissementsverdrag, in: WPNR 1971, no. 5133 en 5134 (discussiestuk voor ledenvergadering).
34. A.G. Lubbers en Y. Scholten, De besloten vennootschap, Zwolle 1971.⁴

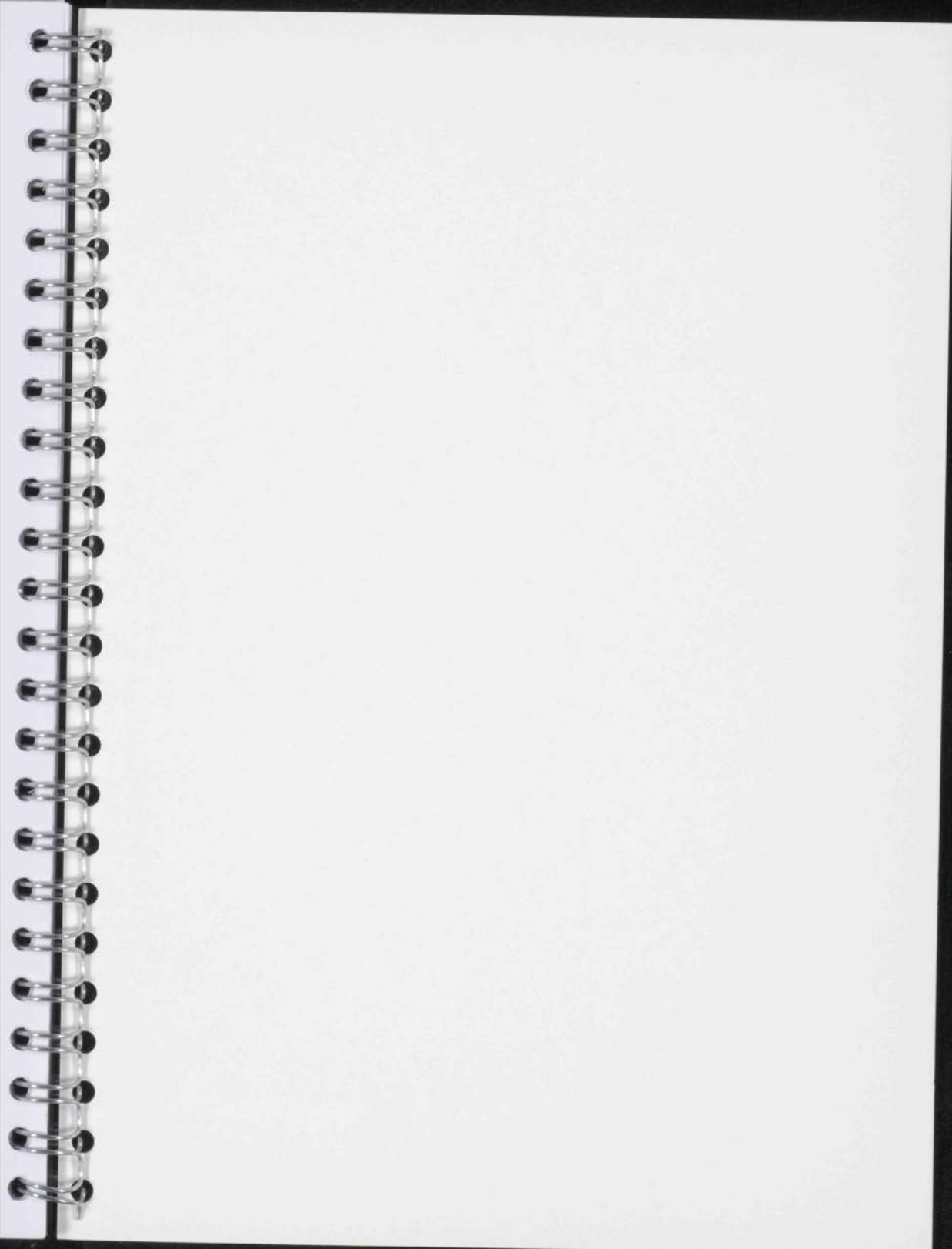
3. Vanaf 1948 verzorgt de uitgeverij W.E.J. Tjeenk Willink de publicatie van de meeste preadviezen en verslagen naar aanleiding van deze adviezen.

4. De publicaties van de Vereniging zijn vanaf 1971 preadviezen, tenzij anders wordt aangegeven. De verslagen naar aanleiding van de preadviezen zijn niet opgenomen in deze bijlage.

35. Scheepsraad. Een bundel opstellen, gewijd aan Boek 8 Nieuw Burgerlijk Wetboek, Zwolle 1973 (samen met de Nederlandse Vereniging voor Zee- en Luchtrecht).
36. P. van Schilfgaarde en A.G. van Solinge, De vennootschap volgens het Ontwerp B.W., Zwolle 1974.
37. F. baron van der Feltz, Beschouwingen over titel 17 van boek 7 van het ontwerp voor een Nieuw Burgerlijk Wetboek, 's-Gravenhage [1975] (samen met de Vereniging voor Verzekeringswetenschap).
38. C.A.V. Aalders, F. van Brunschot, F.J.W. Löwensteyn, De Europese groepering tot samenwerking, Zwolle 1976.
39. M.R. Mok, Materiële fusiecontrole in Nederland en M. Scheltema, Bestuursrechtelijke aspecten van het SER-advies over fusiecontrole, Zwolle 1978.
40. J.H. Maschhaupt en P.M. Storm, De Tweede EEG-Richtlijn inzake vennootschapsrecht, Zwolle 1978 (samen met Nederlandse Vereniging voor Europees recht).
41. P.J. Dortmund en M.J.G.C. Raaymakers, De juridische fusie naar wordend recht, Zwolle 1980.
42. H. de Vries, R.S. Meijer, G.M.M. den Drijver, Internationale koop van roerende zaken naar materieel en internationaal privaatrecht, Zwolle 1982.
43. P.C. Maas, J. van Schaik en T. Blokland, De in haar continuïteit bedreigde onderneming, Zwolle 1983.
44. F.H.J. Mijnsen en J.M. Boll, De bankgarantie, Zwolle 1984.
45. Rapport van de Commissie Insolventierecht (naar aanleiding van nr. 43 uitgebracht), Vereeniging Handelsrecht/Zwolle 1985.
46. J.R. Schaafsma, Bescherming van beleggers ter beurze en E. Wymeersch, Europese effectenreglementering, Zwolle 1986 (samen met Nederlandse Vereniging voor Europees recht).
47. R.E. de Rooy, G.L. Ballon, F. de Ly, Juridische aspecten van moderne betaalmiddelen, Zwolle 1987.
48. W.M. Kleijn c.s., J.S. Rijkels, Leasing, Zwolle 1989.
49. C.Æ. Uniken Venema en S.E. Eisma, Eigendom ten titel van beheer naar komend recht, Zwolle 1990.
50. C.W. de Monchy en L. Timmerman, De nieuwe algemene bepalingen van boek 2 BW, Zwolle 1991.
51. P. VerLoren van Themaat, T.J. Ottervanger, Concentraties en joint ventures in het mededingingsrecht, Zwolle 1992.
52. H.P.J. Ophof, S.H. de Ranitz, S.C.J.J. Kortmann, T.H. Beukenhorst, Het faillissementsrecht in de tijd van Molengraaff en nu, Zwolle 1993.

Zij verschijnen meestal een paar jaar na de preadviezen in druk en zijn samengesteld door wisselende personen. De verslagen zijn thematisch geordend.

Eigendom
Ulrike Verboom